

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociální práce

Studijní obor: Sociální politika a sociální práce

Bakalářská práce

Monika Pailová

**Vysoká škola sociální a politická 1945-1953 se zaměřením na obor sociální
práce**

University of Social and Political Sciences 1945-1953 with Focus on Social Work

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

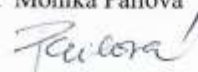
Poděkování

Na tomto místě bych především chtěla poděkovat mé vedoucí práce, PhDr. Pavle Kodymové, Ph.D., za její nekonečnou vstřícnost, ochotu a užitečné rady, které mi poskytovala v průběhu zpracovávání bakalářské práce. Další poděkování směřuji vůči Archivu Hl. města Prahy za umožnění vstupu do nezpracovaného fondu Vysoké školy politické a sociální v Praze.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne: 31. 5. 2018

Podpis: Monika Pailová

Abstrakt

Vysoká škola politická a sociální (VŠPS) byla zřízena dekretem prezidenta republiky roku 1945 jako čtyřletá státní vysoká škola v Československu. Spolu s fakultami Novinářskou a Politickou vznikla také Sociální fakulta. Práce se zaměřuje na náplň školy od roku 1945 do roku 1953 a zachycuje výuku sociálních pracovníků v kontextu dějinných změn, kdy ukončením této školy došlo k redukci sociální práce nejméně do roku 1968. Přínosem je zpracování dosud nepublikovaných informací, zejména v oblasti vysokoškolské praxe tohoto oboru. Práce přispěje k vyjasnění a rozšíření dějového vývoje oboru. Použitou metodou bude historický výzkum.

Klíčová slova

Sociální práce, výuka, vysoká škola, fakulta sociální, metody výuky, sociální pracovník, zákon č. 227/1949 Sb.

Abstract

The University of Political and Social Sciences was established by the Decree of the President in 1945 as a four-year state university in Czechoslovakia. Together with the faculties of Journalism and Politics, the Faculty of Social Studies was established. My work focuses on the curriculum of the school from 1945 to 1953 and describes teaching social workers in the context of historical changes when closing this school meant a significant reduction of social work until, at least, 1968. Benefit of my work is in processing of previously unpublished information especially in the field of university studies. The work will contribute to the clarification and expansion of the field's development. Historical method will be used as a main technique of research in this work.

Keywords

Social work, studies, university, teaching methods, faculty of social studies, Law No. 227/1949

Obsah

1. Úvod	7
2. Kapitoly z dějin profese české sociální práce.....	8
2.1. Etablování české sociální práce v období první republiky.....	8
2.2. Diskontinuita vývoje a její obnova po druhé světové válce.....	12
2.3. Zřízení VŠPS a její chod v kontextu politických událostí	16
2.4. Společenský kontext založení Vysoké školy sociální v Brně	18
2.5. Zánik školy v důsledku komunistické hegemonizace	21
3. Vysoká škola politická a sociální jako vzor ostatním školám	23
3.1. Struktura a organizace sociální fakulty VŠPS	24
3.2. Masarykova st. škola zdr. a soc. péče a její role při budování nové větve sociální akademie při VŠPS	26
3.3. Studium na sociální fakultě.....	31
3.4. Zánik studia v důsledku plánované reformy 1948	35
4. Studentská praxe při studiu sociální práce na VŠPS	39
4.1. Praktický výcvik studentů v závodní sociální péči	40
4.2. Sociální kliniky Dr. Marie Krakešové a jejich význam	42
4.3. Sociální instruktorky	44
4.4. Zrušení sociálních klinik jako následek nově reformovaného studia	46
5. Závěr.....	48
6. Seznam zdrojů	50

Seznam zkratek

VŠPS	Vysoká škola politická a sociální
ČSR	Československá republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
OSP	Organizace sociálních pracovníc
KSČ	Komunistická strana Československa
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VŠS	Vysoká škola sociální v Brně
VŠPH	Vysoká škola politická a hospodářská
ROH	Revoluční odborové hnutí
ÚNS	Ústavodárné Národní shromáždění
ÚRO	Ústřední rada odborů
NF	Národní fronta

1. Úvod

Historie české sociální práce nabízí pro badatele mnoho zajímavých témat s bohatými archivními prameny, neboť se dosud stále nachází ve fází jejího zkoumání, mapování a objevování. Její dílčí témata jsou velmi přínosná zvláště pro uchopení geneze samotné profese sociální práce a zároveň jsou schopná aktuálně reagovat na současnou reflexi tohoto oboru. Proto jsem se rozhodla v rámci této bakalářské práce věnovat tématu nově vzniklé Vysoké škole politické a sociální jako součástí vysokoškolského vzdělávacího systému v poválečném Československu. Její úloha sehrála důležitou roli při formování vzdělávacího konceptu, který měl vychovávat a připravovat plně kvalifikované sociální pracovnice pro výkon jejich profese.

Hlavním účelem je metodou historického výzkumu zmapovat fungování VŠPS zanalyzovat a popsat její roli ve vzdělávání sociálních pracovníků ve společensko-politickém kontextu. Tato práce vychází a staví na základě dochovaných archivních materiálů z Archivu hl. m. Prahy, které jsou součástí zatím stále nezpracovaného archivního fondu.

Vzhledem k tomu, že mi bylo umožněno do těchto záznamů nahlédnout, zpracovala jsem tuto práci do tří navazujících částí. První z nich uvádí vývoj sociální práce v ČSR po první světové válce s cílem pochopit a objasnit potřebu založení této vysoké školy.

V druhé části bych se ráda věnovala v její první podkapitole popisu vysokoškolského studia, organizace a struktury sociální fakulty a v podkapitole následující prozkoumat roli Masarykovy státní školy zdravotní a sociální péče při budování a rozšiřování sociální akademie. Tezi by mělo uzavírat vylíčení dějinných událostí, které vedly k zániku studia sociální práce na vysoké škole.

Závěrečná část obsahuje několik dílčích podkapitol, jejichž cílem je nahlédnout do praktické průpravy budoucích sociálních pracovníků. Pro uchopení studentských praxí jako nedílné součásti vysokoškolského vzdělání sociální práce bych se ráda věnovala předposlední kapitole vzniku sociálních klinik s cílem objasnit jejich fungování. V samotném závěru bych se chtěla dobrat k dějinným událostem, v jejichž důsledku došlo k zavírání těchto klinik.

2. Kapitoly z dějin profese české sociální práce

Profese české sociální práce a její vzdělávání prošlo v minulosti strnitou cestou, aby si vybojovala právoplatné místo a uznání v řadách laických i odborných. Jak píše Kodymová: „*Než se stala sociální práce samostatnou profesí, musela projít třemi stadii: z práce neškolené, laické, k práci odborné, z práce dobrovolné k práci placené a z péče dobrovolných spolků k organizované veřejné péči.*“¹ A právě tuto změnu přinesl počátek 20. století, kdy do veřejného prostoru přichází snaha a pílě českých sociálních pracovníků o vymezení, definování a především uznání sociální práce vůči profesím s delší tradicí². Toto úsilí bylo v období druhé světové války značně oslabeno, neboť pár eminentních sociálních pracovníků emigrovalo do zahraničí, některé z nich byly perzekvovány a následně internovány v koncentračních táborech.

Negativní důsledky probíhající války dopadly i na profesní spolek *Organizace sociálních pracovníků*, který nedobrovolně fungoval v omezeném režimu za značně stísněných podmínek³. Blížící se konec války s sebou přinášel nové potřeby a úkoly, na které bylo třeba nejen ze strany státu přiléhavě reagovat. Jednou z těchto potřeb bylo vybudování vysokoškolského vzdělávání, a to především vzdělávání odborného a kvalitního, které současně reaguje na požadavky sociální péče. To měla mj. zajistit nově vzniklá *Vysoká škola politická a sociální*, jejíž cílem bylo vychovat plně kvalifikované sociální pracovníky. Svými učebními plány a osnovami, včetně praxí na tzv. sociálních klinikách, měla navazovat na předválečné úsilí o rozvoj a profesionalizaci oboru sociální práce.

2.1. Etablování české sociální práce v období první republiky

Přerod sociální práce jakožto filantropické aktivity dobročinných spolků v nově etablovanou, systematicky vykonávanou profesi bychom našli ve 20. letech minulého století v Československu a dodnes je právoplatně spjat se jménem Alice Garrigue Masaryková a jejím bojem za zlepšení

¹ KODYMOVÁ, Pavla. Historie české sociální práce v letech 1918-1948. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 72.

² Tamtéž, s. 72-73.

³ Tamtéž, s. 85-86

sociálně zdravotních podmínek a proti chudobě⁴. Následky první světové války s sebou přinesly požadavky na adekvátní sociální péči a její rozvoj, v praxi bylo zapotřebí profesionálních sociálních pracovníků s dostatečnými odbornými znalostmi⁵. A tak se Alice Masaryková roku 1918 zasadila spolu s *Českou zemskou komisí pro péči a mládež* o zřízení vyššího stupně vzdělávání v oblasti tehdejší sociální péče a vznikla *Ženská vyšší škola pro sociální péči* při dívčím lyceu na Praze 7, později nově přejmenovaná a osamostatněná *Vyšší škola sociální péče v Praze*⁶. Absolventky této školy byly prvními profesionálními sociálními pracovníci, které začaly pracovat v praxi na území ČSR⁷. V období první republiky se sociální péče poskytovala ve čtyřech správních obvodech, a to v zemi české, moravskoslezské, slovenské a podkarpatorské, přičemž se členila na sociální péči veřejnoprávní, soukromoprávní a soc. péči poskytovanou církví (neopomeňme také stále hojně rozšířenou dobrovolnou sociální práci, zaštitěnou dobrovolnými spolky). Byrokratickou základnou pro výkon profese se ustanovilo tehdejší Ministerstvo sociální péče. Jejím důležitým článkem se stal také *Sociální ústav ČSR*, který sloužil jako výzkumné pracoviště a vyjma jeho vědeckého poslání v oblasti sociálních věd se snažil o propagaci sociálně-politických aktivit a fungoval jako poradní sbor Ministerstva sociální péče⁸.

Sociální péče se v této době vyskytovala na úrovni veřejnoprávní a soukromoprávní. Jak píše Kodymová: „*Stát jako veřejnoprávní celek plnil povinnosti sociální péče pomocí vlastních úřadů, orgánů a zařízení buď přímo sám, nebo ji obstarával prostřednictvím nižších veřejnoprávních útvarů – zemí, okresů, obcí, na které se státní území i jeho správa členily.*“⁹ Ve své gesci měl různé oblasti jako např. péči o válečné veterány, ochranu žen, dětí a mladistvých či veřejnou chudinskou péči. Přestože se státním orgánům podařilo po několikaletém úsilí docílit komplexnějšího pojetí sociální péče, všechny její oblasti pojmout nedokázala, natož je plně pokrýt. A tak část svých povinností a úkolů delegoval stát vesměs na nestátní subjekty (jako byla např. YMCA, Československý červený kříž, Masarykova liga proti tuberkulóze) a na dobrovolné organizace, čímž jim zajistil i podporu z veřejných prostředků.

⁴ Tamtéž, s. 14.

⁵ MATOUŠEK A KOL., Oldřich. *Základy sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 120-123.

⁶ KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 46-7.

⁷ Tamtéž, s. 51.

⁸ Tamtéž, s. 21-2.

⁹ Tamtéž, s. 24.

Významnou měrou se na vývoji sociální práce v období první republiky podílely profesní spolky, které byly zakládány v souladu s profesní příslušnosti členů s cílem profesionalizace a zkvalitnění oboru, sdružování a vzdělávání jejich členek a prohlubování zájmu o problematiku. Vzhledem ke kontextu vývoje profese sociální práce, která byla v našich zemích postavena na silné tradici církevní dobročinnosti a filantropii vyšší vrstvy, se nově etablovaná profese neustále setkávala ve své praxi s neuznáním a despektem, neochotou spolupracovat jak s laiky, tak odborníky. S přáním změnit tyto skutečnosti a pomoci sociální práci na její cestě za uznáním a profesionalizací byla založena absolventkami a několika vyučujícími z Vyšší školy sociální péče pracovní skupina, jejíž účelem bylo sdružovat a podporovat všechny stávající sociální pracovnice v praxi. Tato pracovní setkání měla být zároveň i bezpečným prostorem, kde by mohly členky diskutovat o dosavadních metodách práce a jejich poznatcích¹⁰. Následující rok byl založen profesní spolek s názvem *Organizace absolventek Vyšší školy sociální péče*. Během pár let (1925-29) se spolek rozrostl celkem na 238 členek, přičemž více než polovina aktivně působila v praxi. Ty se setkávaly nejen na členských schůzích, ale i na odborných přednáškách z oborů jako např. psychologie, sociologie, pedagogika, medicína aj. Na oplátku byly členky vyzývány, aby veřejně přednášely o sociální práci. Svě teoretické znalosti mohly prohlubovat v knihovně s odbornou literaturou, ty praktické získávaly odbornými exkurzemi v sociálních zařízeních, jako byly např. noclehárny v Praze, útulny Ochrany ženských zájmů či Ozdravovna města Prahy¹¹.

V roce 1929 proběhla zásadní změna, kdy se spolek autonomizoval a přejmenoval na *Organizaci sociálních pracovnic*. Kromě Prahy, která byla pro OSP centrálou, vzniklo dalších pět stejnojmenných poboček v Brně, Ostravě, Kroměříži, Bratislavě a Podkarpatské Rusi s cílem sdružování se s venkovskými či vzdálenými sociálními pracovnicemi, které se nemohly na činnosti podílet v Praze. Počátkem 30. let se objevuje snaha o tisk odborných publikací jak pro své členky, tak pro širokou veřejnost. Jako první vychází kniha jedné z významně aktivních členek spolku Věře Vostřebalové s názvem *Výchova sociálních pracovnic* (z edice Knížky sociálních pracovnic). Spolek rovněž vydává vlastní periodikum *Sociální pracovnice*, každý měsíc tematicky laděné, které se snaží rozvíjet a zkvalitňovat. Kodymová dodává: „*Obsah časopisu tvořily původní články, referáty o teoriích, metodách a praxi české i zahraniční sociální*

¹⁰ Tamtéž, s. 78.

¹¹ Tamtéž, s.79-80.

práce, o nových sociálních, právních, zdravotních předpisech, o odborné literatuře, organizacích sociální péče a stručná spolková oznámení.“¹² Svě členky se OSP snažilo hojně vzdělávat. Na programu tak byly krom výše zmiňovaných přednášek i semináře, doškolovací kurzy pro sociální pracovníce nebo čtenářské kroužky. Na studium znalostí ze zahraniční odborné literatury OSP velmi dbala, proto zajišťovala svým členkám překlady nejrůznějších publikací, navazovala kontakty v zahraničí a snažila se je udržovat. O tom svědčí i mnohé studijní cesty československých sociálních pracovníc, např. do Vídně, Paříže či Berlína. Důležitou událostí v tomto období je rovněž založení *Svazu spolků sociálních pracovníc v ČSR* za účelem zvyšování odborného vzdělávání sociálních pracovníc. Členky OSP, ve spolupráci se státním zařízeními a dobrovolnými organizacemi, se mohly těšit z pomalu narůstajícího zájmu o profesi sociální práce¹³. Jakou ale měla ve 30. letech v praxi podobu? Sociální pracovníce působily v mnoha oblastech - zdravotní, sociální, osvětové a zejména ve státní správě. Velmi rozšířenou oblastí působnosti byly poradny (např. poradny pro volbu povolání, poradny pro duševní zdraví, poradny pro úchylné děti, poradny pro matky s dětmi či tuberkulózní poradny). Jako výchozí metodu práce volily individuální případovou práci, kdy daného člověka nejdříve „sociálně prošetřily“, poté stanovily tzv. sociální diagnózu a plán potřebných intervencí, který následovaly¹⁴.

Události roku 1935 významně ovlivnily kontinuitu výuky teorií a metod sociální práce, když byla zrušena Vyšší škola sociální péče a nahrazena *Masarykovou státní školou zdravotní a sociální péče*. Ta se ve svých osnovách a studijních plánech značně lišila od své předchůdkyně. Zatímco studium na Vyšší škole sociální péče vycházelo z vyvážených učebních osnov a svým pojetím sociální práce se hlásilo k teoriím českého sociologa Arnošta Inocence Bláhy, vznik Masarykovy státní školy byl notně podpořen americkou Rockefellerovou nadací v souladu se zásadami Mezinárodního ošetřovatelského komitétu a byl orientován na ošetřovatelství v rodinách. Studijní plány tak byly i pro sociální péči tvořeny převážně zdravotnickými předměty bez návaznosti na původní osnovy Vyšší školy sociální péče a Bláhovo pojetí¹⁵. Proti nevhodným osnovám Masarykovy školy, kopírující americký model práce vycházející z tamních potřeb a podmínek, se snažila protestovat i OSP, avšak marně. Kvůli počínající válce roku 1939 byla OSP nucena

¹² Tamtéž, s. 82

¹³ Tamtéž, s. 107-121.

¹⁴ MATOUŠEK A KOL., Oldřich. *Základy sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 132.

¹⁵ KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 49-50.

zanechat své běžné činnosti a orientovat veškerou péči na uprchlíky v Praze a pomoc svým židovským kolegyním. Profesní spolek OSP v té době čítal okolo 400 členek.¹⁶

2.2. Diskontinuita vývoje a její obnova po druhé světové válce

Vývoj sociální práce v našich zemích byl do velké míry přerušen válečnými událostmi, kdy se do popředí dostávají zcela jiné a mnohem nálehavější úkoly v důsledku probíhajících bojů a okupace země. OSP kvůli přísné kontrole nacistické správy musela předkládat na každé schůzi své povolení. V důsledku územních změn, kdy se odtrhla Podkarpatská Rus a Slovensko, ztratily členky část svých poboček včetně středomoravské. Nedlouho poté přišly i o fyzické zázemí spolků, schůzky tak musely redukovat na jeden den v měsíci, přičemž náhradním prostorem se stal byt tehdejší předsedkyně. OSP se ocitá i ve finanční nouzi, proto omezuje přednáškovou činnost a přestává vydávat výroční zprávy spolku i publikace svých členek. I přes všechny tyto restriktce členky usilují o platové úpravy a žádají mzdové zvýšení. Rovněž se domáhají kvalitnějšího vzdělávání oboru, a tak se roku 1944 s nadšením projednává návrh brněnského odboru na založení vysokoškolského studia sociální práce v Brně¹⁷. Zřízení Vysoké školy sociální se prozatím jeví jako nereálné a jedním ze zásadních důvodů je právě probíhající válka.

Na základě listopadové vyhlášky z roku 1939 říšského protektora Konstantina von Neuratha byly všechny vysoké školy v českých zemích na tři roky uzavřeny. Nařízena byla rovněž i demontáž učitelských sborů a jejich materiálních základů. Ztrátu zaznamenaly i knihovny, sbírky vysokých škol a výzkumné laboratoře. Mnohem závažnější dopad však mělo nařízení na vysokoškolský pedagogický sbor, který díky těmto dějinným událostem značně prořídl. Nových následovníků se akademická půda mohla dočkat jen stěží, neboť se po celou dobu uzavření nemohla uskutečňovat žádná profesorská či habilitační řízení. Na vysokoškolské vzdělání měl

¹⁶ Tamtéž, s. 84.

¹⁷ KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 85-87.

v tomto období dosáhnout „poněmčení schopný“ český student, a to výlučně na některé z německých vysokých škol¹⁸.

Začátek května roku 1945 přinesl mír v podobě kapitulace německých vojsk a podpisu příměří nejen v českých zemích¹⁹. Jedním z nejzásadnějších programových dokumentů, který ovlivnil vývoj československého státu ve všech směrech, byl nepochybně Košický vládní program (připravený zástupci KSČ), schválený o měsíc dříve (8. dubna) tehdejší první vládou Zdeňka Fierlingera. Ten určoval zásady budoucí politiky ČSR a její orientaci a vývoj směrem k SSSR²⁰. Na základě principu národní jednoty, obsaženém v Košickém vládním programu, byla založena Národní fronta Čechů a Slováků. Ta obsahovala jakýsi nevyřčený důraz politického monopolu, neboť její úlohou bylo sdružovat a dohlížet na politické strany, včetně převzetí řízení státu v ČSR²¹. Národní fronta také zaručovala společenský konsenzus „o národní cestě za socialismem“. Jak píše Devátá: „Právě ustanovení Národní fronty jako zastřešujícího politického orgánu úzce spojeného s programem vlády spolu s rozhodnutím neobnovit pravicové strany, v jehož důsledku ztratila polovina voličské základny předválečného období své preferované reprezentanty a které způsobilo nepřírozený posun doleva, mělo významný dopad i na společenský vývoj.“²² Právě přijetí Košického vládního programu se jeví pro vývoj politiky státu jako esenciální, neboť jak píše Devátá ve své disertaci "... KSČ do něho vložila hegemonii svého politického programu²³."

¹⁸ URBÁŠEK, Pavel a Pulec JIŘÍ. Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 9-15.

¹⁹ Druhá světová válka: Bitva o Berlín, Pražské povstání a poslední boje v českých zemích. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Druh%C3%A1_sv%C4%9Btov%C3%A1_v%C3%A1lka#Konec_v%C3%A1lky_v_Evrop%C4%9B

²⁰ Košický vládní program. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%A1ick%C3%BD_vl%C3%A1dn%C3%AD_program

²¹ Národní fronta Čechů a Slováků. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_fronta_%C4%8Cech%C5%AF_a_Slov%C3%A1k%C5%AF

²² DEVÁTÁ, Markéta. *Kulturně-vědní politika KSČ a ideologizace společenských oborů v letech 1945-1960*. Praha, 2011. Dizertační práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D., s. 26.

²³ Tamtéž.

První kroky poválečných změn v sociální politice mířily ke znárodnování majetku osob spolupracujících s nacistickým režimem a k odsunu německého a maďarského obyvatelstva z pohraničí zpět do své vlasti²⁴. Zapotřebí byla rovněž péče o válečné navrátilce, přeživší veterány a osoby perzekvované nacistickým režimem²⁵. To měly mj. zajišťovat právě kvalifikované sociální pracovnice z praxe, jejichž počet se kvůli druhé světové válce značně snížil. OSP spolu se Svazem spolků sociálních pracovnic se snažily poukazovat na nutnost odborného vzdělání a založení nových škol, které by tolik potřebné pracovnice vychovaly pro praxi. A tak byly státem zřizovány čtyřleté vyšší školy sociálně zdravotní, vlajkovou lodí sociální práce stále zůstávala Masarykova státní škola zdravotní a sociální péče v Praze. V tuto dobu se také znovu projednával návrh o zřízení vysokoškolského studia sociální práce. Nutno dodat, že vysokoškolský systém po válce prošel značnou reformou, a tak se i debata o zřízení vysokoškolského studia sociální práce neobešla bez vášnivých reakcí a projevů (představitelé pražské sociologie s Otakarem Machotkou vs. brněnská sociologie v čele s A. I. Bláhou). Jak ale vypadal tehdejší vysokoškolský vzdělávací systém, který utrpěl újmy díky uzavření vysokých škol za nacistické okupace a volal po reformě vzdělávání?

Již měsíc po skončení války se do lavic vysokých škol navraceli posluchači, kteří nemohli své studium dokončit v době uzavření, spolu s absolventy válečných maturitních ročníků. Díky nově přijatému Košickému vládnímu programu byly s plnou platností zrušeny německé vysoké školy v českých zemích, a to zpětně k datu 17. 11. 1939. Podle historiků Urbáška a Pulce se programový dokument vyjadřuje k otázce školství a vzdělávání spíše symbolicky, a to v patnáctém odstavci²⁶. Ten hovoří spíše obecně o „důsledné demokratizaci“, obnově uzavřených škol, kin, divadel a knihoven v důsledku „cizácké nadvlády“. Již zde ale můžeme spatřit dvě zásadní prohlášení, která podle mého názoru přispěla v průběhu let k mocenskému boj o hegemonii komunistické strany.

Prohlášení první: *„Vysokoškolské a středoškolské mládeži, která byla postižena uzavřením škol, bude umožněno urychlené absolvování příslušných učilišť. (...) Aby nahrazen byl úbytek žactva, zvláště kvalifikovaného, pro vyšší kategorie škol i dorostu v jiných oborech kulturního života,*

²⁴ MATOUŠEK A KOL., Oldřich. *Základy sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 139.

²⁵ KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948. Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 87-88.

²⁶ URBÁŠEK, Pavel a PULEC JIŘÍ. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969. Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 10.

*budou vydány mimořádné předpisy, umožňující nadanému dorostu vstup do takových škol a kulturních institucí na podkladě prokázané schopnosti, bez ohledu na formálnosti, platicí pro dobu normální. (...) Bude provedena důsledná demokratizace, a to nejen umožnění co nejširším vrstvám přístupu do škol i k jiným pramenům vzdělání a kultury, ale i v ideovém směru: v zlidovění samého systému výchovy i povahy kultury, aby sloužila ne úzké vrstvě lidí, ale lidu a národu.*²⁷ mělo za následek vydání několika mimořádných předpisů a opatření, která tehdy umožňovala přijímání uchazečů bez maturity na základě prokázání studijních schopností tzv. psychotechnickými zkouškami a na základě národní spolehlivosti (morální bezúhonnost ve formě dobrozdání od příslušné komise). Právě tímto prohlášením si KSČ zajistila svou moc v řízení Vysoké školy politické a sociální (podrobněji v následující podkapitole).

Prohlášení druhé: *„Zde proto nutno sáhnout přímo ke kořenům zla. Ale nestačí je jen odstranit. Třeba i nové stavět v duchu nové doby a nových potřeb státu. (...) Bude provedena očista škol i jiných kulturních ústavů (divadel, knihoven apod.) od osob spolupracujících aktivně s okupanty v tomto oboru. Odstraněny budou všechny učebnice, vydané v době nesvobody. Provedena bude revize žákovských i veřejných knihoven, aby z nich bylo vypleněno nacistické i fašistické býlí. Bude provedena důkladná očista v oblasti žurnalistiky, rozhlasu a filmu.*²⁸ (částečně i v odstavci IX.) způsobilo v poválečné společnosti tzv. „čistky“ – očišťování společnosti od kolaborantů a zrádců, a to bez výjimky i na akademické půdě²⁹. KSČ v tomto kroku spatřovala vhodnou příležitost k prosazování svých zájmů, mj. díky změně sociálního složení posluchačů vysokých škol a snížení nároků pro jejich přijetí.³⁰ Právě únorové události o tři roky později na základě očíst a studijních prověrek akčních výborů Národní fronty sehrají důležitou roli při zrušení studia sociální práce na VŠPS.

Své brány vysoké školy poprvé otevřely studentům ve zkráceném letním semestru roku 1945. Akademická půda se tehdy těšila horlivému zájmu o studium. S tím souvisela i široce rozšířená snaha o zakládání nových vysokých škol. Jak píše Urbášek a Pulec, mnoho českých i moravských měst se snažilo o založení „vlastní“ vysoké školy, minimálně té krajské. Jedním z hlavních argumentů z řad žadatelů bylo právě odvolání se na Košický vládní program a potřebu

²⁷ In: Košický vládní program, odstavec VX., 1945 v Praze.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ URBÁŠEK, Pavel a Pulec JIŘÍ. Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 70

³⁰ Tamtéž, s. 58.

demokratizace vzdělání, rozvoje a umožnění „co nejširším vrstvám přístup do škol“³¹. Takto vznikly zcela nové školy, např. Univerzita Palackého v Olomouci, lékařská fakulta v Hradci Králové či v Plzni, Akademie múzických umění v Praze, Janáčkova akademie v Brně nebo Vysoká škola báňská v Ostravě³². I přes založení mnoha vysokých škol stále sílil zájem a tlak nových zájemců o studium sociální práce. Po zkráceném letním semestru v roce 1945 se na další ročník zapsalo výrazně více uchazečů než v předešlém roce. Na to reaguje vláda zřízením nové vysoké školy, a to takové, která bude mj. odpovídat na nově zformulované požadavky ČSR a stane se jakýmsi „vzorovým příkladem transformace ostatních vysokých škol ve smyslu její přeměny a přizpůsobení se novým požadavkům a cílům komunistické vědní politiky.“³³ A tak vzniká Vysoká škola politická a sociální se svou pobočkou, později samostatně uznanou Vysokou školou sociální v Brně.

2.3. Zřízení VŠPS a její chod v kontextu politických událostí

Ministerstvo školství dostalo v červnu roku 1945 podnět ke zřízení Vysoké školy politické a sociální, jenž vycházel ze Svobodné školy politických nauk. O měsíc později byl vzhledem k politickému charakteru školy založen přípravný výbor, který byl tvořen zástupci jednotlivých politických stran, ministerstev, odborů a vládními experty. Debatu ohledně zřízení školy od počátku provázely protichůdné názory.

Z řad nekomunistických zástupců, jako např. Emanuel Chalupník, František Rouček, Otakar Machotka a A. I. Bláha, se jasně ozývaly souhlasné argumenty, které chápaly poslání školy jako nutnou a potřebnou výchovu vysoce postavených úředníků pro státní správu. Historikové Pulec a Urbášek ve své knize hodnotí postoj KSČ vůči zřízení školy jako ambivalentní, neboť se jejich zástupci ve svých postojích rozcházel. Vladimír Procházka, zástupce za KSČ, spolu s Václavem Kopeckým, tehdejším ministrem informací, dali jasně najevo svůj souhlas ke zřízení. Zbudování VŠPS chápal Procházka především jako „středisko moderního (marxistického) politického

³¹ Tamtéž, s. 16-17.

³² DEVÁTÁ, Markéta. *Kulturně-vědní politika KSČ a ideologizace společenských oborů v letech 1945-1960*. Praha, 2011. Dizertační práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D., s. 42.

³³ Tamtéž, s. 45.

vzdělání. Absolventi školy měli nacházet uplatnění především jako střední kádry aparátu jak stranického, tak velkých jednotných organizací (odborníky, SČM, Svaz novinářů atd.).³⁴ Zatímco jejich strániční kolegové – Gustav Bareš, člen krajského výboru KSČ Praha, a Rudolf Slánský, člen předsednictva ÚV KSČ, zastávali názor opačný. Návrh na zřízení školy Gustav Bareš otevřeně odmítal: „Při celkovém charakteru školy a při lidově demokratickém systému je jisté, že se tato škola stane výchovou nedouků, politických štěbrů a kariéristů“, a upozorňoval na nebezpečí, že by se Vysoká škola politická stala „eldorádem všech možných kverulantských sociálních a socialistických teoretiků“³⁵.

Komunisté se rovněž obávali nedostatečného vlivu v akademickém senátu a nemožnosti jeho chod ovlivňovat, neboť se v té době nenašel ani jeden „jejich“ habilitovaný pedagog, který by mohl být jmenován profesorem na nové škole. Proto prosadili zcela nový požadavek – přijetí a účast „praktiků a vynikajících politiků“ v akademickém senátu a pedagogickém sboru či jmenování profesorů bez nutnosti předem úspěšně obhájené habilitace, čímž si zajistili a upevnili svou pozici³⁶. Osnovu vládního nařízení o zřízení školy a jiné významné dokumenty vytvořila Politická komise při Úřadu předsednictva vlády³⁷. Celé léto roku 1945 a na počátku podzimu probíhala v nově zřízeném přípravném výboru mnohá jednání ohledně zakládání školy. V půlce října roku 1945 se její zástupci s většinovým souhlasem jasně vyslovili pro, a tak byla dne 26. října téhož roku oficiálně založena Vysoká škola politická a sociální. Devátá dodává, že „kolem založení školy probíhala velká diskuze mezi skupinami podporujícími či naopak vystupujícími proti jejímu zřízení. Tato diskuze se v obecnější rovině týkala rovněž postavení vysokých škol včetně programu demokratizace vysokého školství, tj. otevření přístupu k vysokoškolskému vzdělání pro široké vrstvy poválečné společnosti.“³⁸

Posláním VŠPS, jak již bylo jednou v textu zmíněno, byla výchova a vzdělávání profesionálních úředníků, novinářů a sociálních pracovníků pro státní sféru. Do té doby nebylo možné studovat

³⁴ URBÁŠEK, Pavel a Pulec JIŘÍ. Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 35-36.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ DEVÁTÁ, Markéta: „Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty.“ Pp. 52–63 in *Východočeské listy historické* 27. FF Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2010, s. 1.

³⁸ Tamtéž, s. 2.

tyto obory samostatně na žádné z dosud existujících vysokých škol³⁹. Autory původní koncepce VŠPS, která spojovala politické a sociální vzdělávání, byli sociologové pod vedením Otakara Machotky a Zdeňka Ulricha. VŠPS vyjma své pedagogické a vědecké činnosti měla další dílčí úkol, který se jevil v přímém napojení na Národní frontu, a tím byla poradní funkce. VŠPS měla dávat dobrodání Národnímu shromáždění a vládě, čímž škole vysloužil mimořádné postavení. I proto se vedení školy rozhodlo, že pedagogický sbor nebude tvořen pouze habilitovanými akademiky, nýbrž bude zastoupen i lidmi z praxe, kteří se významně uplatnili v politickém, sociálním či novinářském životě. Podle Deváté měla komunistická strana výrazný zájem prosadit se na této škole. Své tvrzení podkládá korespondencí s tehdejším ministrem školství a osvěty, Zdeňkem Nejedlým, který měl dávat pozor na politickou strukturu sboru a na jeho poměrové zastoupení⁴⁰.

Slavnostní otevření VŠPS se konalo 28. února roku 1946 v Obecním domě a těšilo se velkému veřejnému zájmu. Byli zvoleni i tzv. ideoví patroni, jimiž byli pro školu Tomáš Garrigue Masaryk, pro fakultu sociální Charlotta Masaryková, pro novinářskou fakultu Karel Havlíček a pro politickou fakultu pak František Palacký. Rektorem se stal František Rouček, profesor z brněnské univerzity. Na koncipování sociálního programu se hojně podílela OSP a Svaz spolků sociálních pracovníků. Jedním z dílčích úspěchů byla dohoda o započtení čtyř semestrů studentek sociální práce z Masarykovy státní školy zdravotní a sociální péče a dvou semestrů absolventek Vyšší školy sociální péče v Praze do studia VŠPS na sociální fakultě⁴¹. Na konci roku 1946 proběhlo jmenování do akademických funkcí a děkanem sociální fakulty se stal Erich Olšar, docent právnické fakulty Masarykovy univerzity. Jeho zástupcem se stal Jan Strakoš, literární kritik a spisovatel.

2.4. Společenský kontext založení Vysoké školy sociální v Brně

³⁹ KNOTKOVÁ, Veronika. Vysoká škola politická a sociální v Praze 1945-1949. In: *Pražský sborník historický XLIII.* Praha: Archiv hlavního města Prahy, Scriptorium, s. 7.

⁴⁰ DEVÁTÁ, Markéta: „Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty.“ Pp. 52–63 in *Východočeské listy historické 27.* FF Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2010, s. 3.

⁴¹ DEVÁTÁ, Markéta: „Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty.“ Pp. 52–63 in *Východočeské listy historické 27.* FF Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2010, s. 4.

7. října roku 1946 se konala mimořádná plenární schůze brněnské pobočky VŠPS, na jejíž základě byla vydána zásadní rezoluce tehdejšího Spolku posluchačů VŠPS – sociálního oddělení v Brně, na níž se shodli údajně všichni posluchači spolku a ke které se přiklonili ostatní političtí zástupci z řad Národní fronty, Zemského národního výboru, Místního národního výboru, Revolučního Odborového Hnutí a Svazu vysokoškolského studentstva v Brně⁴². Dvouleté akademické studium na brněnské pobočce se jevilo zástupcům Spolku posluchačů VŠPS (Brno) jako nevyhovující. Vysvětlení nachází v tvrzení: „*že studium, vedoucí k prohloubení sociální práce, vykonávané na vědecké bási, není myslitelné v kratším časovém rozpětí, v užší koncepci a menší důkladnosti než studium na ostatních vysokých školách.*“⁴³

V rezoluci proto požadoval spolek zřízení samostatné Vysoké školy sociální, přičemž je shrnul do následujících bodů:

- 1) Vhodná novelizace § 3. odst. 3 vládního nařízení v tom smyslu, aby byla v Brně vybudována samostatná sociální fakulta o osmi semestrech.
- 2) Obsazení alespoň třech systemizovaných míst ve školním roce 1946/7 interními profesory, aby mohl být vytvořen sbor, a dán tak právní základ ke zřízení samostatné sociální fakulty v Brně v rámci pražské VŠPS.
- 3) Finanční zabezpečení školy.
- 4) Aby prof. JUDr. Macháčová byla s urychlením jmenována řádnou profesorkou VŠPS⁴⁴.

Odůvodnění těchto požadavků včetně argumentů pro zřízení samostatné školy bychom našli hned několik, a to v důvodové zprávě přiložené k rezoluci. V té se ohánějí zástupci spolku tvrzením, že odpíráním vysokoškolského studia v Brně by byla v budoucnu soustavně snižována úroveň výkonu sociální práce v zemi Moravskoslezské nebo že za znemožnění studia mnoha brněnských mladých uchazečů v Praze mohou „hospodářské poměry“ této školy. V jejím závěru spolek předkládá porovnání pražské a brněnské VŠPS, ve kterém názorně ilustruje jejich vzájemné rozdíly podepřené faktickými čísly a finančním rozpočtem⁴⁵. Určité napětí mezi

⁴² Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, k. 134, Spolek posluchačů fakulty sociální, *osobní korespondence ze dne 8. 10. 1946 v Brně.*

⁴³ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, k. 134, Spolek posluchačů fakulty sociální, *Požadavky studentstva brněnské odbočky VŠPS s návrhem na rezoluci pro kulturní výbor ÚNS a pro ministra školství a osvěty.*

⁴⁴ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, k. 134, Spolek posluchačů fakulty sociální, *Rezoluce spolku posluchačů VŠPS-sociálního oddělení v Brně ze dne 7. 10. 1946.*

⁴⁵ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, k. 134, Spolek posluchačů fakulty sociální, *Důvodová zpráva k rezoluci spolku posluchačů VŠPS-sociálního oddělení v Brně ze dne 7. 10. 1946.*

pražským a brněnským profesorským sborem lze vyčíst z odpovědi na tuto rezoluci v osobní korespondenci Ericha Olšara se spolkem. Ten vůči rezoluci zaujímá pevné stanovisko: *„Profesorský sbor sociální fakulty i akademický senát Vysoké školy politické a sociální nikdy se zásadně nestavěl proti zřízení sociální fakulty v Brně. Toto zásadní stanovisko trvá i nadále.(...) Rád bych si o tom všem s vámi pohovořil, neboť mám z Vaší resoluce celkový dojem, že jste nebyli správně informováni.“*⁴⁶

Z dochovaných archivních pramenů také vyplývá určitá tenze ohledně jmenování JUDr. Machačové řádnou profesorkou brněnského pedagogického sboru. Několik měsíců poté, co bylo zmíněno její jméno ve čtvrtém bodě rezoluce, dostává Erich Olšar soukromou korespondenci od MUDr. Evalda Tománka, pozdějšího profesora a zástupce děkana brněnské pobočky. Ten jej v dopise žádá o vyjádření k užívání titulu profesorky a ospravedlňuje špatnou pověst JUDr. Machačové, na základě zvěstí a pomluv, jež měly kolovat ohledně jejího údajného prohlášení, že se stane děkankou a rektorkou VŠPS v Brně. Rovněž se přimlouvá za očištění jejího jména a žádá řádné jmenování profesorky⁴⁷.

O zřízení nové sociální fakulty v Brně se vyjádřil počátkem ledna František Rouček, tehdejší rektor univerzity. V této korespondenci na základě „jednomyslného ustanovení“ akademického senátu VŠPS v Praze jasně doporučuje zřídit její odnož, tedy sociální fakultu v Brně, se zcela samostatným děkanem a profesorským sborem jako součást jediné celostátní VŠPS v Praze, nikoliv zřízení samostatné vysoké školy, o což brněnská pobočka tehdy usilovala. Toto řešení argumentuje Rouček s tím, že jediné to odpovídá přání všech tří zainteresovaných subjektů (VŠPS, její brněnské odnoži a Ministerstvu sociální péče)⁴⁸. Proti zřízení samotné vysoké školy se Rouček jasně vyjadřuje v dopise adresovaném Zdeňku Nejedlému, tehdejšímu ministru školství a osvěty. Do velké míry zde otevřeně uvádí kritický postoj akademického senátu VŠPS. Jedním z hlavních důvodů se jevila absence řádných interních profesorů, kteří by vyučovali na zamýšlené fakultě, a finanční zatížení státní pokladny. Dalším podstatným důvodem bylo podle rektora i dovolání se na výlučné postavení a jedinečnost VŠPS v rámci státu. Rouček ve své korespondenci navrhuje zřízení dalšího tzv. dvouročí vysokoškolského studia pouze tehdy, pokud

⁴⁶ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, k. 134, Spolek posluchačů fakulty sociální, osobní korespondence Ericha Olšara, č.j. 504/46/Or.

⁴⁷ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, k. 134, Spolek posluchačů fakulty sociální, osobní korespondence Ericha Olšara ze dne 29. 4. 1947.

⁴⁸ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, k. 134, Spolek posluchačů fakulty sociální, osobní korespondence Františka Roučka ze dne 8. Ledna 1947.

by se našli relevantní vysokoškolští profesori⁴⁹. O měsíc později, dne 26. února, se kulturní výbor ÚNS jasně usnesl ve prospěch zřízení Vysoké školy sociální v Brně. Ta se konstituovala na podzim roku 1947 a svou výuku zahájila zimním semestrem akademického roku 1947/48.

2.5. Zánik školy v důsledku komunistické hegemonizace

Po únorovém převratu, kdy došlo k převzetí politické moci KSČ ve státě, si svou moc nechali komunisté legálně potvrdit v květnových volbách roku 1948, ve kterých bylo prakticky nemožné zvolit jinou politickou stranu⁵⁰. Na základě Gottwaldovy výzvy na tzv. táboru lidu ze dne 21. 2. 1948 začaly téměř ihned vznikat akční výbory Národní fronty. Ty můžeme chápat jako mocenskopolitický orgán v područí komunistické strany. Jejím cílem bylo provést „očistu“ veřejného života od lidí zastávajících nekomunistické postoje⁵¹. Tato očista proběhla ve všech úrovních a výrazně se dotkla vysokoškolského prostředí, včetně VŠPS, které se mělo prostřednictvím akčních výborů zbavit všech „zrádců“ v řadách studentstva i pedagogů. Politická čistka se v první vlně dotýkala pedagogického sboru. Jako první ze sociální fakulty byl profesorské funkce zproštěn Otakar Machotka za své negativní a rasistické postoje a jejich šíření na přednáškách a ve svých publikacích. František Rouček, který paradoxně sám podepsal výnosy akčních výborů NF, na svou funkci rezignoval a ještě téhož roku emigroval do zahraničí. Následovala výpověď i několika kancelářským zaměstnancům, a to Marii Bachurové a Vlastimilu Janku⁵². Výsledky poúnorové čistky nalezneme v monografii Urbáška a Pulce. Na VŠPS bylo 15 studentů vyloučeno ze studia a dalších 11 žáků bylo distancováno od studia na několik semestrů⁵³. Další vlnou očisty měly být tzv. studijní prověrky, konané na VŠPS v lednu a únoru roku 1949, jejichž cílem byla změna stratifikace posluchačů a zbavení se rovněž tzv.

⁴⁹ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, k. 134, Spolek posluchačů fakulty sociální, osobní korespondence Františka Roučka ze dne 21. ledna 1947.

⁵⁰ Třetí Československá republika: Krize. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/T%C5%99et%C3%AD_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_republika

⁵¹ *Totalita: Akční výbory Národní fronty* [online]. [cit. 2018-05-03]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/akcni.php>

⁵² KNOTKOVÁ, Veronika. Vysoká škola politická a sociální v Praze 1945-1949. In: *Pražský sborník historický XLIII.* Praha: Archiv hlavního města Prahy, Scriptorium, s. 10.

⁵³ URBÁŠEK, Pavel a Pulec JIŘÍ. Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 90.

„reakčních studentů“. Studenti museli od konce roku 1948 vyplňovat dotazníky, na jejichž základě je mohly očištné komise začít legálně prověřovat. Výsledky studijních prověrek na VŠPS vidíme v níže uvedené tabulce. Jejich „zásluhou“ odešlo 37% všech studentů.

Tabulka č. 1: Výsledky prověrky před odvolacím zřízením⁵⁴

Vysoká škola, fakulta	Počet prověřovaných	Kladně prověřeni	Vyloučení studijně	Vyloučení politicky	Nedostavili se, vystoupili	Vyloučení AV a nerozhodnuto	Celkem odešlo	%	Podalo odvolání
VŠPS	1393	875	283	Nezn.	219	1	517	37	186

Studium na VŠPS bylo v říjnu 1948 reformováno, přičemž autorem nové koncepce byli straníci a významní propagátoři KSČ – Ladislav Štoll a Jiří Hájek. Osnova výuky byla reformována v důsledku konsensuálně přijímané marxistické filosofie do dvouletého společného základu, teprve poté si studenti mohli vybrat danou specializaci. Devátá doplňuje: „*Přestože se v návrzích o reformě VŠPS hovoří o jejím přebudování, tj. o integraci do nové školy, byla Vysoká škola politická a sociální v Praze spolu s Vysokou školou sociální v Brně zákonem č. 227/1953 Sb. o zřízení Vysoké školy politických a hospodářských věd zahrnuta mezi školy postupně rušené.*“⁵⁵ Jedním z důvodů zrušení sociální fakulty mělo být údajné odchýlení se od svého poslání. Samotná koncepce vysokoškolského vzdělávání v oboru sociální práce byla zpochybněna a vyvrácena třídně orientovaným tvrzením, že „*v novém socialistickém uspořádání nebudou existovat chudí lidé*“⁵⁶. Posledním přeživším ročníkem pro studenty sociální práce byl akademický rok 1952/53. Po jeho skončení se na dlouhá desetiletí uzavřely brány odborného a profesionálního vzdělávání sociálních pracovníků v českých zemích.

⁵⁴ Tamtéž, s. 98.

⁵⁵ DEVÁTÁ, Markéta. *Kulturně-vědní politika KSČ a ideologizace společenských oborů v letech 1945–1960*. Praha, 2011. Dizertační práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D., s. 81

⁵⁶ Tamtéž, s. 84.

3. Vysoká škola politická a sociální jako vzor ostatním školám

Vzdělávání v sociální práci prošlo v první polovině 20. století kontinuálním vývojem a reflektovalo tehdejší snahu československých sociálních pracovníků o etablování profese nikoli jen do veřejného života, nýbrž hlavně do toho odborného. Toto období lze charakterizovat i jako období úsilí, kdy se první průkopnice oboru v čele s profesním spolkem OSP a Svazem spolků sociálních pracovníků snažily o vybudování kvalitní vzdělávací soustavy, která by své následovnice školila a vychovávala. Na vysokoškolský stupeň vzdělávání si však musela počkat až do vzniku VŠPS roku 1945. To ale neznamená, že by v období první republiky neexistovaly žádné vyšší odborné školy, které by poskytovaly sociální vzdělání.

První vyšší „odbornou“ školou byla Vyšší škola sociální péče v Praze, nejprve jako třísemestrální, později jako čtyřsemestrální studium. Studium zahrnovalo jak teoretickou výuku (právo, sociální a veřejná správa, anatomie, hygiena či psychologie), tak výuku praktickou, kdy studentky vykonávaly praxi například v protituberkulózní poradně či v oboru péče o mládež⁵⁷. Následovalo založení dvou sociálně zaměřených škol na Slovensku. Významnými školami pro vzdělávání sociálních pracovníků byla za první republiky *Brněnská sociální škola*, která vytvořila vzor vzdělávání pro školy středního typu, a další neméně významná *Dvouletá škola sociální v Brně*. Významnou školou, která se díky své existenci a působení zapsala i do krátkých dějin VŠPS, byla Masarykova státní škola zdravotní a sociální péče, založená roku 1936. Studium bylo dvouleté a díky svému vysoce vzdělanému pedagogickému sboru převyšovalo úroveň vyššího středního vzdělání⁵⁸. Její sbor byl tvořen i univerzitními profesory a odborníky z praxe (spjaté s OSP a Svazem spolků sociálních pracovníků). A právě o deset let později (na žádost posluchaček a absolventek) se spojil s VŠPS na cestě za společným cílem – vytvořit novou větev sociálně zdravotního směru.

⁵⁷ KODYMOVÁ, Pavla. Historie české sociální práce v letech 1918-1948. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 47.

⁵⁸ Tamtéž, s. 50.

3.1. Struktura a organizace sociální fakulty VŠPS

Vysoká škola politická a sociální v Praze byla slavnostně otevřena v únoru roku 1946, krátce na to byla zahájena výuka. Své sídlo měla sociální fakulta spolu se zbylými fakultami v Lobkovickém paláci na Malé Straně ve Vlašské ulici, čp. 347/19. Výběr prostorů byl v poválečném Československu značně omezený a dnes se výběr může jevit jako úsměvný, neboť výuka probíhala v propůjčených sálech kin Arbes a Na Knížecí či v divadelních prostorech Malostranské besedy. V neposlední řadě pro posluchačky fakulty sociální bylo využíváno vytápěné hlediště cirkusu Letná, jak dokládá videozáznam⁵⁹. Z osobní korespondence tehdejšího rektora Dr. Roučka a Technickou správou vysokých škol lze také vyčíst, že si sociální fakulta v ak. roce 1946/47 pronajmula k přednáškovým činnostem místnosti od Masarykovy státní školy zdravotní a sociální péče. Rektorát VŠPS to v žádosti o uhrazení částky za pronájem přímo odůvodňuje nedostatkem místnosti⁶⁰.

Děkanství sociální fakulty v čele s profesorským sborem měla do velké míry omezenou samosprávu. O zásadních úkonech, jako vydávání studijních a zkušebních řádů, ani o zdánlivě obyčejných záležitostech (například vstup posluchaček na závodní praxi) si nemohli rozhodovat sami. Téměř většina úkonů spojená se studiem byla vázána na rozhodnutí a souhlas jednotlivých ministerstev⁶¹ (nejčastěji však Ministerstvo školství a osvěty, příp. Ministerstvo sociální péče). Nezapomínejme také na kádrový dohled, který měl hlídat chod jednotlivých fakult a jejich orientaci směrem k budování nové a lepší společnosti. O integraci politické spolupráce mezi VŠPS a Národní frontou svědčil mj. i fakt, jakým způsobem byl vybírán a tvořen pedagogický sbor. Školní řád totiž umožňoval přijmout do sboru učitele bez ohledu na jeho vhodné akademické vzdělání a udělovat profesury vynikajícím odborníkům z praxe. Jak píše Devátá: *„Politická kritéria byla explicitně vyjádřena při výběru smluvních profesorů, jenž měl zohledňovat proporcionální zastoupení stoupenců jednotlivých politických programů. O zájmu komunistické strany etablovat se na této škole svědčí četná korespondence s ministrem Nejedlým, jenž měl „stranicky dohlédnout“ na řádné jmenování komunistických „politických“ profesorů*

⁵⁹ Archiv ČT 24: Kolektivní zábava - škola v cirkuse (1946)[online]. [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288585-archiv-ct24/214411058210005/video/306068>

⁶⁰ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, Praxe posluchačů (1948), *Osobní korespondence Dr. Roučka ze dne 10. 5. 1947.*

⁶¹ DEVÁTÁ, Markéta: „Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty.“ Pp. 52–63 in *Východočeské listy historické* 27. FF Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2010, s. 3.

*i kritické přípisy ke jmenování po změně ve funkci ministra školství.*⁶²“ Jednalo se tak o úplně odlišný a nový postup vysokoškolských předpisů pro jmenování profesorů, který vycházel ze vzájemné politické dohody⁶³. Dalším důkazem této politické spolupráce bylo přijímání studentů bez povinnosti úspěšně složené maturity, a to na základě tzv. psychotechnické zkoušky. Tento postup, který se odvolával na Košický vládní program, hlásající umožnění mládeže vstupu do škol a snížení jejich nároků, byl prosazen komunisty s jasným cílem změnit a ovlivnit politickou a sociální strukturu studentstva, a tím si tak zajistit svou moc⁶⁴. Uchazeči se tak mohli dostat na VŠPS díky psychotechnické zkoušce, jejímž smyslem bylo zjištění inteligenčního kvocientu a následné složení zkoušek z vybraných předmětů na konci semestru⁶⁵. Knotková ve svém článku dodává, že jednotlivé výsledky zkoušek byly zapisovány na přihlášky studentů. Hodnoceny byly písmeny, kdy A znamenalo vynikající výsledek, přijímání byli rovněž uchazeči s výsledným C⁶⁶. Nedílnou součástí „vstupenky“ do studia bylo i potvrzení o národní spolehlivosti, prověření studenta měly v gesci očístné komise, zřízené po únorovém převratu roku 1948.

Úspěšně přijatý student se mohl zapsat do jednoho ze dvou typů studia na sociální fakultě VŠPS. Studium se dělilo na akademické (dvouleté) a vysokoškolské (čtyřleté), přičemž nematuranti se přijímali do akademického studia⁶⁷. Ukončováno bylo státní závěrečnou zkouškou nebo postupovou zkouškou, která umožňovala přestup do vysokoškolského studia. Akademické studium bez možnosti pokračování vysokoškolského studia nabízela také VŠPS na fakultě sociální – oddělení v Brně, založené pedagogy z Masarykovy univerzity v čele s Arnoštem I. Bláhou, představitelem brněnské sociologie. Jejich původní úsilí směřovalo k samostatnému zřízení sociální fakulty pod Masarykovou univerzitou, tento návrh však nebyl přijat. Sociální oddělení v Brně se tak stalo pro A. I. Bláhu pouze dočasnou záležitostí, neboť ve své snaze o autonomii spolu se zástupci z řad pedagogů z brněnské univerzity pokračovali a o rok později

⁶² DEVÁTÁ, Markéta. *Kulturně-vědní politika KSČ a ideologizace společenských oborů v letech 1945–1960*. Praha, 2011. Dizertační práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D., s. 72.

⁶³ URBÁŠEK, Pavel a Pulec JIŘÍ. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945–1969. Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945–1969*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 37.

⁶⁴ Tamtéž, s. 37.

⁶⁵ DEVÁTÁ, Markéta. *Kulturně-vědní politika KSČ a ideologizace společenských oborů v letech 1945–1960*. Praha, 2011. Dizertační práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D., s. 73.

⁶⁶ KNOTKOVÁ, Veronika. *Vysoká škola politická a sociální v Praze 1945–1949*. In: *Pražský sborník historický XLIII*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, Scriptorium, s. 9.

⁶⁷ DEVÁTÁ, Markéta. *Kulturně-vědní politika KSČ a ideologizace společenských oborů v letech 1945–1960*. Praha, 2011. Dizertační práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D., s. 74.

úspěšně prosadili v parlamentu návrh zákona o Vysoké škole sociální v Brně, konečně schválený v červnu roku 1947⁶⁸.

3.2. Masarykova st. škola zdr. a soc. péče a její role při budování nové větve sociální akademie při VŠPS

Akademické studium na sociální fakultě se brzy začalo jevit, alespoň pro Masarykovu státní školu zdr. a soc. péče, jako nedostačující. Na ministerstvu školství a osvěty včetně předsednictva vlády intervenovaly posluchačky Masarykovy státní školy svou žádostí o připojení k VŠPS a vytvoření nové větve při sociální akademii, a to větve sociálně-zdravotní. Vláda jejich návrh podpořila a v dubnu téhož roku bylo vydáno ve spolupráci s Ústřední radou odborů *Memorandum akčního výboru Masarykovy státní zdravotní a sociální péče*. V něm ÚRO, přesněji její sociálně zdravotní komise, vyhověla žádosti posluchaček a své stanovisko odůvodnila tím, že ani čtyřleté vysokoškolské studium, ani akademické studium neposkytuje dostatečné průpravy pracovníkům v sociálně zdravotní případové práci. Měla také za to, že školení pro sociálně zdravotní službu vyžaduje též bezpodmínečně praktického výcviku, který v osnovách sociální fakulty zcela chyběl. Na závěr dodává, že se osnovy Masarykovy státní školy se do velké míry shodují s osnovami sociální fakulty, přičemž celkový počet hodin Masarykovy školy je o 40% vyšší oproti sociální akademii VŠPS⁶⁹. Akademický senát VŠPS se nakonec na základě zasedání z 11. dubna usnesl na konečném připojení Masarykovy školy a vytvoření druhého, dvouletého akademického studia. Toto usnesení však otevřelo jak mezi akademickým senátem, tak mezi zástupci jednotlivých ministerstev a odborníky několikaměsíční diskurz o existenci sociální akademie a názorově jej rozdělilo do opozičních táborů. Zcela odmítavě se proti tomuto usnesení ohradil profesorský sbor Lékařské fakulty Univerzity Karlovy a jasně zde ministerstvu školství a osvěty sděluje své stanovisko:

Přípisem ze dne 15. IV. 1946, č. j. - 100.775/46-V-la byl profesorský sbor lékařské fakulty Karlovy university vyzván, aby sdělil stanovisko k námětu připojení Masarykovy školy zdravotní a sociální péče k Vysoké škole politické a sociální. V plénu profesorského sboru byla o věci obsáhlá diskuse. Všichni diskutující byli pro

⁶⁸ Tamtéž, s. 74.

⁶⁹ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, MŠO – studijní (1946/47), *Memorandum akčního výboru Masarykovy státní zdravotní a sociální péče ze dne 4. 4. 1946*.

stanoviska naprosto zamítavě k tomuto námětu. Záznam o této zamítavé odpovědi byl zaslán ministerstvu ochrany práce a sociální péče, Ústřední radě odborů, ministerstvu zdravotnictví, Masarykově škole a rektorátu Vysoké školy politické a sociální. Přípisem ministerstvu ochrany práce a sociální péče ministerstvu školství a osvěty ze dne 26. září 1946, č. XI/1-9763-30/7-16, bylo toto ustanovení profesorského sboru lékařské fakulty komentováno, Tento komentář nemůže profesorský sbor nechat bez poznámek. Profesorský sbor byl ministerstvem školství a osvěty tázán a vyzván "o sdělení stanoviska". Ministerstvo sociální péče k tomuto poznamenává, že otázka souhlasu či nesouhlasu je vlastně záležitostí příslušných ministerstev. Profesorskému sboru lékařské fakulty náleželo podati v této věci toliko "odborný posudek". Profesorský sbor k tomu poznamenává, že si nedovede představit, jak by mohl na výzvu sdělit své stanovisko, kdyby nesměl říci, zda s věcí souhlasí, či nesouhlasí. Musí odmítnout mínění, že je-li žádán o sdělení stanoviska, má se vyjadřovati toliko ve formě odborného posudku. Naopak trvá na tom, že v daném případě nelze podati odborný posudek jinak, leč sdělením, zda s věcí souhlasí, či nesouhlasí. Je-li žádán ministerstvem školství a osvěty o sdělení stanoviska, je tím už implicitně řečeno, že je zájem o to, zda jeho stanovisko k věci je kladné, neb zamítavé. Theoreticky bylo by možno, že by ještě stanovisko profesorského sboru bylo indiferentní. *Quartum non datur*. Profesorský sbor zdůrazňuje, že svůj odborný posudek k věci ve vzpomenutém přípise podal.

Opakuje, že složka zdravotní a zvláště ošetrovatelská se v Masarykově škole uplatňovala pramálo. Poznámku, že lékařská fakulta sama sobě nepřimo klade tuto výtku, odmítá. Fakulta nebyla přizvána za prvé republiky k vypracovávání osnovy Masarykovy školy a nemohla proto své intence zde uplatnit. Jednotliví přednášející, členové učitelského sboru lékařské fakulty, absolvovali určený počet hodin odborných přednášek, nemohli se však nikterak účastnit na praktickém výcviku posluchaček a nemohli se též ubránit dojmu, že v dosavadní osnově jejich přednášky se nemohou uplatnit leč částečně. Zástupci Rockefellerovy nadace souhlasili pravda s tím, aby Masarykova škola byla převedena na úroveň vysoké školy, ale výslovně ve smyslu zdravotně-sociálním. Tito zástupci byli hluboce zklamáni dnešním stavem, zvláště tím, že se tu vychovávají úřednice, byť specialisované, ale nikoliv dipl. zdravotně sociální sestry /Public health nurses/.

Profesorský sbor se vyjádřil, že Masarykova škola má ideově nejbliže k lékařským fakultám. Zvláště dnes je tomu tak, kdy je nutno, aby naše zdravotnické školství bylo mimo jiné uvědoměle zaměřeno k prevenci chorob sociálně nejdůležitějších. Je proto nutno rozvinouti školení v Masarykově škole především ve směru zdravotním. V rámci nového školského zákona zařaditi Masarykovu školu jako vyšší odbornou zdravotně-sociální a výchovnou, určenou pro skupinu zdravotnického personálu, se specialisací pro sociálně zdravotní sestry. Do té doby, než dojde k realizaci reformy školského zákona, reorganisovati Masarykovu školu okamžitě v normální ošetrovatelskou školu a třetím nástavbovým rokem specialisace pro sociálně zdravotní práci. Konečné zkoušky odborně maturitní. Poslání Vysoké školy politické a sociální a vzpomenuté poslání Masarykovy školy se zde ideově rozcházi v prudké divergenci, v níž je těžko hledati vůbec nějaké pohraničí.

V krátkém přípise nemůže profesorský sbor pochopitelně sdělit do detailů, jak si představuje kooperaci Masarykovy školy a lékařskou fakultou. Profesorskému sboru šlo jen o to, aby odmítl glosy ministerstva ochrany

práce a sociální péče, aby znovu zdůraznil potřebu odborného školení diplomovaných sester pro vedoucí místa v úkolech zdravotně sociálních a v prevenci.

Konečně profesorský sbor zdůrazňuje, že otázka zdravotní je zde dominantní. V tom smyslu nevidí žádných nexů a Vysokou školou politickou a sociální a připojení Masarykovy školy k této vysoké škole se mu jeví nelogickým. Zdůrazňuje, že celá otázka jej velmi zajímá, považuje ji za důležitou, nabízí svou spolupráci a důrazně žádá, aby věc nebyla bez něho rozhodována.

Jde o lékařskou otázku v nejširším slova smyslu, v níž hlas lékařské fakulty nemůže být ani opomenut, ani bagatelizován⁷⁰.

Na toto stanovisko pohotově zareagovalo Ministerstvo ochrany práce a sociální péče, které se vůči negativnímu postoji lékařské fakulty vyjádřilo následovně:

„Ministerstvo sociální péče sděluje k dopisu děkanství lékařské fakulty ze dne 25. října 1946, č. 5893/46, že k hlavním otázkám, které souvisí se zařazením Masarykovy státní školy zdravotní a sociální péče do rámce vysokých škol, zaujala lékařská fakulta stanovisko, které nevystihuje plně dnešní stav věci. Lékařská fakulta navrhuje, aby Masarykova škola byla reorganizována okamžitě v normální ošetrovatelskou školu se třetím nástavbovým rokem specialisace pro zdravotně-sociální práci s konečně odborně maturitní. (...) Navrhované řešení neodpovídá ani původnímu plánu, který byl pro tuto školu vytyčen, ani nynějšímu požadavku, aby škola dostala úroveň vysokoškolskou. (...) Ze srovnání zatímního zkušebního řádu Vysoké školy politické a sociální a učební osnovou Masarykovy státní školy zdravotní a sociální péče v Praze vyplývá, že 85% předmětů akademického studia sociálního se srovnává s předměty tradovanými na Masarykově škole. Konečně uvádí lékařská fakulta, že v krátkém přípisu nemůže profesorský sbor pochopitelně sdělit do detailů, jak si představuje kooperaci Masarykovy školy s lékařskou fakultou. Přípis však neuvádí ani v hrubých rysech nástin této kooperace, takže tato otázka zůstává zcela nevyjasněna. (...) Stanovisko ministerstva sociální péče opírá se o 10 letý vývoj Masarykovy státní školy zdravotní a sociální péče, o zkušenosti, které z tohoto vývoje vplynuly, a o dnešní stav, podle něhož byla vytvořena sociální fakulta Vysoké školy politické a sociální v Praze, která ve svém dvouročí akademickém tak blízce se podobá Masarykově státní škole, že je dokonce možno (...), aby mohlo býti započítáno celé studium po určitých dodatečných zkouškách

⁷⁰ Opis osobní korespondence - AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, MŠO – studijní (1946/47), Stanovisko lékařské fakulty k připojení k Masarykově státní škole zdravotní a sociální péče ze dne 26. 10. 1946.

do studia na sociální fakultě zmíněné vysoké školy. Ministerstvo sociální péče soudí, že jeho návrh, aby Masarykova státní škola zdr. a soc. péče byla převedena jako další větev akademického studia zdravotně sociálního, plně odpovídá dnešnímu vývoji a znamená další podstatný krok.⁷¹ Podporu akademický senát získal i ze strany Ústřední rady odborů a nakonec i od ministerstva zdravotnictví. Ministerstvo se sice vyjádřilo, že nemá zájem na tom, aby absolventky z Masarykovy školy přecházely ve větším počtu na VŠPS, ale nakonec přeci jen vyjádřil souhlas. A tak se ve školním roce 1946/47 otevírá nová větev sociálně zdravotní pod vedením Masarykovy státní školy zdravotní a sociální péče. Ta také nabízí pro studentky sociální fakulty VŠPS svůj internát jako dívčí kolej.

Připojení školy a vytvoření nového druhu studia s sebou přineslo ještě další úkol spjatý s početným přestupem posluchaček z Masarykovy státní školy na VŠPS. Středem diskuze se stal návrh na započtení čtyř semestrů studentkám z Masarykovy školy a Vyšší školy sociální péče. Návrh byl projednáván a nakonec schválen jak akademickým senátem, tak ministerstvem sociální péče a ministerstvem zdravotnictví. Za započtení semestrů absolventkám z Vyšší školy sociální péče se postavil i Svaz spolků sociálních pracovníků, který ve svém dopise adresovaném sociální fakultě navrhoval rovněž uznání první státní zkoušky a absolvování doplňujících zkoušek z předmětů, jež nebyly na škole vyučovány⁷². Ministerstvo školství a osvěty schválilo stejný počet zkoušek z předmětů (celkem 13) na VŠPS absolventkám jak z Masarykovy státní školy zdravotní a sociální péče, tak absolventkám Vyšší školy sociální péče, ale z různých nauk, jak vyplývá z tabulky č. 2.

Tabulka č. 2: Komparace uznaných zkoušek z předmětů ke studiu na VŠPS⁷³.

Seznam předmětů VŠPS	Masarykova státní škola zdravotní a sociální péče		Vyšší škola sociální péče	
	Uznané	Rozsah	Uznané	Rozsah
Sociologie	x	6	x	6

⁷¹ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, MŠO – studijní (1946/47), *Osobní korespondence (Krakeš) ve věci přičlenění k VŠPS ze dne 11. 11. 1946.*

⁷² AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, Sociální instruktorky, *Osobní korespondence Evy Lindourkové ze dne 23. 10. 1946.*

⁷³ Vlastní tabulka autorky bakalářské práce sestavená na základě dat z osobní korespondence - AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, MŠO – studijní (1946/47), *Osobní korespondence ministra školství ze dne 3. 3. 1947.*

Psychologie dětství	x	2	x	2
Psychopathologie	x	2	x	2
Hygiena a epidemiologie	x	8	x	8
Somatologie, biologie a fyziologie	x	6	x	6
Preventivní a soc. lékařství	x	2	x	12
Psychiatrie	x	2	-	-
Základy ústavního práva	x	2	-	-
Občanské právo	x	6	x	6
Veřejná represe a trestněprávní prevence	x	4	-	-
Sociální a zdravotní zákonodárství	x	4	x	4
Statistika	x	2	x	3
Pracovní lékařství	x	2	-	-
Etika sociální práce	-	-	x	1
Psychotechnika	-	-	x	2
Dějiny a ideologie soc. péče	-	-	x	3
Společenská výchova	-	-	x	1

Posluchačky z těchto svou škol se tak mohly hlásit na VŠPS a vstoupit do speciálního pátého semestru. Podmínkou pro započtení předchozího studia bylo kromě vyjednání o uznání zkoušek s ministerstvem ještě povinnost složit na konci semestru doplňující zkoušky, které vidíme níže v tabulce č. 3. Teprve po úspěšném složení doplňujících zkoušek byly posluchačky připuštěny ke státním závěrečným zkouškám.

Tabulka č. 3: Komparace doplňujících zkoušek z předmětů ke studiu na VŠPS⁷⁴.

Seznam předmětů VŠPS	Masarykova státní škola zdravotní a sociální péče		Vyšší škola sociální péče	
	Povinnost doplnit	Rozsah	Povinnost doplnit	Rozsah
Sociální etika	x	2	x	2
Etika sociální péče	x	2	-	-
Sociologie dětství, rodiny a manželství	x	3	x	3
Sociologie společenského rozvrstvení	x	2	x	2
Sociální pathologie	x	6	x	6
Psychologie individuální	x	4	x	4
Psychotechnika	x	2	-	-
Sociální psychologie	x	3	x	3
Pracovní lékařství	-	-	x	2
Psychiatrie	-	-	x	2
Základ právnictví	x	3	x	2
Základy ústavního práva	-	-	x	2

⁷⁴ Vlastní tabulka autorky bakalářské práce sestavená na základě dat z osobní korespondence - AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, MŠO – studijní (1946/47), *Osobní korespondence ministra školství ze dne 3. 3. 1947.*

Veřejná represe a trestněprávní prevence	-	-	x	4
Sociální péče v závodech	x	1	x	1
Stavební a bytová péče	x	2	x	2
Dějiny a ideologie sociální péče	x	3	-	-
Filosofie	x	3	x	3
Populacionistika a popul. politika	x	3	x	3
Statistika	x	1	x	3
Cizí jazyk	x	8	x	8
Společenská výchova	x	4	x	3
Politická věda	x	4	x	4

3.3. Studium na sociální fakultě

Do čela Vysoké školy politické a sociální byl v prosinci roku 1946 zvolen Dr. František Rouček jako rektor, jeho zástupcem byl pak jmenován Josef Borovička (profesor národních dějin). Kromě rektora byli rovněž ustanoveni děkani jednotlivých fakult – pro fakultu novinářskou se jím stal Karel Meiwald (profesor národního hospodářství), pro fakultu politickou Otakar Machotka (profesor sociologie) a pro fakultu sociální Erich Olšar (profesor trestního práva). Proděkanem pro studium se stal Jaroslav Vozka⁷⁵. Jak již bylo výše zmíněno, samotné studium se dělilo do tzv. dvouročí (dvouletý studijní cyklus) na čtyřleté vysokoškolské a po připojení Masarykovy státní školy zdr. a soc. péče byly vytvořeny dva typy akademického studia – sociální a sociálně zdravotní. Ačkoliv se ze zápisu sociálního a zdravotního direktoria VŠPS z června r. 1947 dozvídáme povinnost⁷⁶, kterou ukládá děkan Erich Roušar jednotlivým profesorům, aby mu zaslali jednotlivé přehledy předmětů, bohužel se v archivním fondu Hl. m. Prahy nedochovaly žádné sylaby ani bližší dokumenty ohledně vyučovaných předmětů a profesorů. Z dochované zprávy pro ministra o organizaci sociální fakulty si ale přeci jen dokážeme vytvořit alespoň představu o studiu.

Vyučovaná studijní látka, přednášená na VŠPS, byla rozčleněna podle příbuznosti jednotlivých disciplín do skupin. Každé dvouročí studentky zakončovaly státní zkouškou. Posluchačky prvního dvouročí, tedy sociální akademie (dnešní bakalářské studium), měly získávat znalosti především všeobecného rázu a takových teoretických znalostí a schopností, aby mohly

⁷⁵ DEVÁTÁ, Markéta: „Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty.“ Pp. 52–63 in *Východočeské listy historické* 27. FF Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2010, s. 6.

⁷⁶ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, Sociální kliniky (1946-48), karton č. 12., *Zápis schůze sociálního a zdravotního direktoria ze dne 6. 6. 1947.*

absolvovat potřebnou praxi na sociálních klinikách, která začínala pátým semestrem (na žádost Dr. Krakešové). Závěrečná státní zkouška ze sociální akademie se skládala z písemné a ústní zkoušky z těchto skupin: sociologie, psychologie a psychopatologie, preventivní a sociální lékařství, sociální zákonodárství. Ze čtyřletého vysokoškolského studia (dnešního magisterského studia) se druhá státní zkouška skládala z předmětů jako pracovní právo, sociální administrativa a individuální sociální práce⁷⁷. Z jednotlivého dvouročí mohla posluchačka pokračovat do dvouročí druhého, avšak musela podstoupit postupové zkoušky.

Jednotlivé vědní disciplíny se sdružovaly pod určitou skupinu. Těch ve zprávě najdeme celkem sedm pro obě dvouročí⁷⁸:

- 1) *Preventivní a sociální lékařství* – v této skupině se v prvním semestru vyučovaly předměty somatologie, biologie, fyziologie, hygiena a epidemiologie.
- 2) *Sociologie* – v prvním semestru se mělo jednat převážně o přednášky a praktické cvičení obecné sociologie. Nedílnou součástí sociologických seminářů měla být i aktivní účast posluchaček na výzkumných pracích, které by posloužily Ministerstvu ochrany práce a sociální péče.
- 3) *Psychologie a psychopatologie* – vyučovanými předměty byla psychiatrie, individuální psychologie, příp. psychologie mládeže.
- 4) *Sociální zákonodárství* – v této skupině byly vyučovány veškeré předměty, které se týkaly legislativy spojené se sociální péčí, jako např. základy právnictví a občanské právo vztahované obecně k sociální práci. Přednáškami byl pověřen rektor Vysoké školy politické a sociální, Dr. František Rouček.
- 5) *Pracovní právo* – pod touto skupinou byly vyučovány tři hlavní předměty, a to věda o práci, pracovní právo a sociální pojištění.
- 6) *Sociální administrativa* – Tento pojem měl obsahovat celou sumu znalostí, které sociální pracovník a „sociální administrátor“ měl získat pro výkon svého povolání. Součástí sociální administrativy nebylo jen ryze správní právo, nýbrž i procesní normy v oboru soudního řízení, dále i administrativa a ústavnictví dobrovolné sociální péče.

⁷⁷ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, Sociální kliniky (1946-48), karton č. 12., *Zpráva pro ministerstva o organizaci na sociální fakultě*, s. 1.

⁷⁸ Tamtéž, s. 1-8.

7) *Individuální sociální práce* – ta byla chápána jako základní nauka na sociální fakultě. Vycházela z psychogeneze sociálního případu a měla seznamovat posluchače se „sociálními poruchami“ v dospívání člověka, které vedou v konkrétních případech k sociálnímu úpadku jednotlivce a rodin. Nedílnou součástí individuální sociální práce byla praxe na tzv. sociálních klinikách, kde se měly studentky učit aplikovat získané vědomosti na konkrétních případech. Učit se měly rovněž sociální diagnostice a terapii, která by jim pomáhala při „rekonstrukci vyšinitých rodin“ a tím tak „mohla zachránit jednotlivé členy rodiny“⁷⁹. Teprve po absolvování řádného praktického výcviku na sociálních klinikách se měl posluchač stát sociálním pracovníkem.

V archivním fondu Hl. m. Prahy se rovněž nedochovaly žádné studijní plány nebo zkušební řády sociální fakulty. Z dochovaného seznamu povinných přednášek můžeme alespoň názorně sestavit studijní plán pro sociální akademii (viz tabulka č. 4).

Tabulka č. 4: Studijní plán pro jednotlivé semestry na VŠPS⁸⁰.

Seznam předmětů pro I. semestr	Rozsah hodin týdně	Povinnost složit závěrečnou zkoušku z předmětu jako:	
		Dílčí státní zkoušku	Postupovou zkoušku
Hygiena a epidemiologie	3	x	-
Somatologie, biologie, fyziologie	4	x	-
Občanské právo a řízení	1	x	-
Sociální a zdravotní zákonodárství	2	-	x
Veř. represe a trestněprávní prevence	1	x	-
Veřejná sociální správa	2	-	x
Dobrov. soc. a zdr. péče	3	x	-
Hospodářská teorie a politika	2	x	-
Psychogeneze sociálního případu	2	-	x
Individuální psychologie	4	x	-
Statistika	2	x	-
Cizí jazyk	2	-	-
Společenská výchova	2	-	-
Přehled vývoje čsl. literatury	2	-	-

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Vlastní tabulka autorky bakalářské práce sestavená na základě dat - AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, karton č. 14, Masarykova státní škola (1946/47), *Akademické studium sociální*.

Stručný přehled čsl. zeměpisu	2	-	-
Filozofická propedeutika	1	-	-
Seznam předmětů pro II. semestr	Rozsah hodin týdně	Povinnost složit závěrečnou zkoušku jako:	
		Dílčí státní zkoušku	Postupovou zkoušku
Hygiena a epidemiologie	2	x	-
Preventivní a sociální lékařství	2	-	x
Pracovní lékařství	2	-	x
Občanské právo a řízení	2	x	-
Základy ústavního a správního práva	2	x	-
Veř. represe a trestněprávní prevence	2	x	-
Obecná sociologie	3	x	-
Sociální psychologie	3	x	-
Politická věda	2	x	-
Cizí jazyk	2	-	-
Společenská výchova	2	-	-
Cvičení	4	-	-
Praxe na sociálních klinikách	5	-	-
Čeština/Slovenština	8	-	-
Stručný přehled čsl. dějin	2	-	-
Dějepis tohoto století	1	-	-
Seznam předmětů pro III. semestr	Rozsah hodin týdně	Povinnost složit závěrečnou zkoušku jako:	
		Dílčí státní zkoušku	Postupovou zkoušku
Preventivní a sociální lékařství	2	-	x
Občanské právo a řízení	1	x	-
Sociální péče v závodech	1	-	x
Veř. represe a trestněprávní prevence	1	x	-
Péče o mládež	2	-	x
Pracovní právo	3	-	x
Sociální politika	2	-	x
Diagnostika a terapie soc. případu	2	-	x
Etika sociální práce	1	x	-
Sociální patologie	3	x	-
Psychologie dětství	2	x	-
Zdravotní výchova	2	x	-
Administrativa soc. ústavu	2	x	-
Politická věda	2	x	-
Cizí jazyk	2	-	-
Cvičení	4	-	-
Praxe na soc. klinikách	5	-	-
Dějepis tohoto století	1	-	-
Seznam předmětů pro IV. semestr	Rozsah hodin týdně	Povinnost složit závěrečnou zkoušku jako:	
		Dílčí státní zkoušku	Postupovou zkoušku

Preventivní a sociální lékařství	4	-	x
Psychiatrie	2	x	-
Občanské právo a řízení	1	x	-
Péče o mládež	2	-	x
Sociální pojištění	3	-	x
Diagnostika a terapie soc. případu	2	-	x
Sociologie dětství, rodiny a manželství	3	x	-
Psychopatologie	2	x	-
Populační politika	1	x	-
Cizí jazyk	2	-	-
Cvičení	6	-	-
Praxe na soc. klinikách	5	-	-

3.4. Zánik studia v důsledku plánované reformy 1948

Vzhledem k poválečnému vývoji československé společnosti není divu, že VŠPS byla pro KSČ tak lákavým terčem. Vždyť jejím posláním bylo vychovávat a připravovat profesionální úředníky pro veřejnou správu, novináře, politiky a sociální pracovníky. Jak píše Devátá, komunistická strana využila politický charakter školy a uplatnila na ni kroky, které vedly k jejímu postupnému ovládnutí. Studium mělo projít reformou a změnit se ve zcela novou, ideologii poplatnou koncepci vysoké školy, jež měla být vzorem vědeckého socialismu⁸¹. Na úspěchu KSČ mělo nepochybně veliký podíl jeho nadpoloviční zastoupení členů ve spolku posluchačů školy, čímž byl porušen jeden z prohlašovaných principů Národní fronty, a to paritní zastoupení politických straníků, v našem případě paritní zastoupení ve vedení školy. Úsilí komunistů o nastolení své moci sílilo, až symbolicky dovršilo známým projevem ministra Václava Kopeckého, který na veřejné schůzi VŠPS prohlásil, že: „vysoké školy nedávají namnoze ani takové vzdělání, jaké získá dělník, přečte - li si jeden výtisk Rudého práva“⁸². Chod sociální fakulty do velké míry narušily únorové události roku 1948. K moci se dostala Komunistická strana Československa, která zásadně ovlivnila dění na všech fakultách Vysoké školy politické a sociální. KSČ pověřila prostřednictvím akčního výboru posluchačů VŠPS svého člena, zmocněného Františka Lóna, aby

⁸¹ DEVÁTÁ, Markéta: „Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty.“ Pp. 52–63 in *Východočeské listy historické* 27. FF Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2010, s. 7.

⁸² PÁVOVÁ, Jana. *Václav Kopecký - komunistický politik, ideolog, propagátor a věrný obdivovatel SSSR*. Praha, 2008. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc., s. 97.

zprostil některé členy pedagogického sboru svých profesorských funkcí a mohla tak dosadit své zástupce. Odvoláni byli nejdříve hlavní představitelé pražské sociologie Otakar Machotka a Zdeněk Ulrich, poté Jan Strakoš. Nově dosazenými byli Ludvík Svoboda (tehdejší ministr národní obrany) a Jiří Hájek (poslanec Národního shromáždění). Čistka ve vedení školy stále pokračovala a akademickou půdu byli nuceni opustit i Antonín Ráliš a Karel Meiwald. Josef Borovička, profesor dějin, byl perzekvován a následně vězněn. Podobný osud se smutným koncem čekal na Jaroslava Vozku (učitele historie). Ten byl nuceně držen mimo veřejný život a akademickou půdu. O pár let později se pokusil emigrovat do ciziny přes západní Berlín, kde jej zatkla východoněmecká policie. Krátce poté spáchal sebevraždu⁸³.

Markéta Devátá si ve svém článku pokládá trefně otázku, jak mohla VŠPS dopustit politický puč i na své akademické půdě, a vzápětí si na ni odpovídá: „*Především je třeba konstatovat, že levicové smýšlení reprezentovali v první řadě sami studenti, traumatizovaní Mnichovem a radikalizovaní válečnou zkušeností. Komunistická propaganda obratně manipulovala těmito veřejnými náladami, zdůrazňujíc svoji roli v osvobozovacím boji, své mučedníky a oběti tohoto boje, a zejména roli Sovětského svazu, svého politického spojence, a míru jeho obětí.*“⁸⁴ Nastalo období reorganizace společenského řádu s cílem vybudovat novou, lepší socialistickou společnost. Společnost, která nenese vinu za rozpoutání válečného konfliktu. Obdobnou komunistickou propagandou byli manipulováni samotní studenti, kteří se sami aktivně podíleli na „čistkách“ skrze studijní prověrky v letech 1948-1949, jejichž hlavním cílem bylo změnit sociální strukturu studentstva. V závěru roku 1948 byli studenti povinni odevzdat dotazník, na jehož základě mohly jednotlivé komise prověřovat své studenty. Na začátku roku 1949 pak byla přikázána povinnost další, a to dostavit se před prověřkovou komisí. Absence vedla automaticky k vyloučení studenta ze studia. V důsledku této důkladné čistky odešlo z VŠPS celkem 37% posluchačů⁸⁵.

Vysoká škola politická a sociální se tak měla stát nově reformovanou vysokou školou pro výchovu tzv. propagandistů a straníků vedených marxisticko-leninskými ideologiemi⁸⁶.

⁸³ DEVÁTÁ, Markéta: „Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty.“ Pp. 52–63 in *Východočeské listy historické 27*. FF Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2010, s. 6.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ KNOTKOVÁ, Veronika. Vysoká škola politická a sociální v Praze 1945-1949. In: *Pražský sborník historický XLIII*, Praha: Archiv hlavního města Prahy, Scriptorium, s. 11-12.

⁸⁶ DEVÁTÁ, Markéta: „Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty.“ Pp. 52–63 in *Východočeské listy historické 27*. FF Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2010, s. 8.

Plánovaná reforma studia se nejvíce dotýkala právě sociální fakulty. O tom, že byla zpochybněna samotná koncepce sociálního vzdělávání, svědčí dochované archivní prameny. Z nich se přímo dozvídáme: „*Vysoká škola politická bude pod přímým dohledem strany, která bude především pečovat o stránku kádrovou. (...) Při Vysoké škole politické nebude existovat samostatná sociální fakulta. Tuto otázku ještě nutno prodiskutovat s příslušnými činiteli /ÚRO s ministr. soc. péč./, zvláště v souvislosti s existencí samostatné Vysoké školy sociální v Brně.*“ V nově reorganizované Vysoké škole politické pro sociální fakultu nebylo místo. Reformní komise z března roku 1947, v čele s jejími předními komunistickými ideology (Štollem a Hájkem), rozhodla o důkladné a „potřebné“ reformě studia, která by vyhověla novým požadavkům establishmentu. Nové studium mělo být ustanoveno jako čtyřleté vysokoškolské, přičemž první dvouročí tvořil společný základ, jehož cílem bylo důkladně seznámit posluchače s marxismem–leninismem. Součástí studia byly vědní disciplíny jako politická ekonomie, historie (kde nesměla chybět ani dílčí historie SSSR či historie československého dělnického hnutí), filosofie (dějiny filosofie, historický a dialektický materialismus), kultura (literatura, hudba a umění), komunistická strana a její dějiny. Zkouška z cizího jazyka se v prvé řadě povinně konala z ruského jazyka, poté měli mít posluchači možnost vybrat si další jazyk – němčinu, francouzštinu nebo angličtinu. Po absolvování společného základu se studenti v plánovaném návrhu měli specializovat dle svého zájmu, a to na fakultě politické, novinářské či správní. Nábor nových posluchačů se měl dít skrze *organisace pracujícího lidu* (tedy ROH či KSC). Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně měla být na žádost samotných posluchačů rovněž reformována včleněním do studijního programu, a to do nové správní větve. Nové vedení to odůvodnilo následovně: „*Dosavadní rozvrstvení posluchačů prvních semestrů právnické fakulty nedává záruku, že z nich vyrostou uvědomělé kádry, které by byli schopni se aktivně zapojit do procesu zlidovění našeho správního systému. (...) Pro ostatní odvětví a obory je třeba úředníků vzdělaných především politicky, kteří si své odborní vědomosti čerpané ze studia a praktického života upevní další zkušeností.*“⁸⁷ Tím jasně prosadili preferenci „svých lidí“. Zkušební komisi měli tvořit z větší části sami studenti z vyšších ročníků pod dohledem jednotlivých profesorů. Nově byla vyžadována absolutní docházka na veškeré předměty, jinak musela být řádně odůvodněná. Studenti jednotlivých oborů se měli rozdělit na tzv. studijní kroužky po 20 členech. Úroveň znalostí nabytých dosavadním

⁸⁷ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, Seznamy povinných přednášek, semináře a pro semináře (1949-50), *K otázce vysokoškolského správního studia.*

studiem měla být pravidelně kontrolována buď dílčími zkouškami v závěru semestru, nebo postupovými zkouškami mezi jednotlivými semestry⁸⁸.

V září 1949 byl oznámen výnosem Ministerstva školství vznik Vysoké školy politických a hospodářských věd (tedy sloučená Vysoká škola politická s Vysokou školou hospodářských věd). Tímto aktem byla definitivně zrušena sociální fakulta, která od akademického roku 1949/1950 nemohla přijímat nové uchazeče o studium⁸⁹. Vysoká škola sociální v Brně byla rovněž zrušena, a to bez náhrady. Nově vzniklá VŠPH umožňovala stávajícím studentkám sociální fakulty dokončit své studium, avšak v její reformované podobě, jak dokládají archivní prameny.

Z původní skupiny psychologických předmětů (jako např. sociální psychologie, individuální psychologie apod.) zůstala pouze *psychologie užitá*. Sociologické předměty byly ve výuce zrušeny úplně. Ze studijního plánu téměř zmizely všechny zdravotnické a medicínské předměty (jako např. somatologie, hygiena, biologie apod.), které byly nahrazeny pouze *zdravovědou*. Z předmětů všeobecného vzdělání, kam byla řazená např. společenská výchova, cizí jazyk, dějiny a cvičení, zůstal výhradně cizí jazyk. Největší dopad reformy zaznamenala studentská praxe, neboť samotná praktická výuka posluchaček na sociálních klinikách byla zcela zrušena. V obdobné míře oproti původnímu studijnímu plánu zůstaly předměty týkající se práva a politiky, avšak ve značně modifikované verzi (bytová a personální politika, soustava hospodářského plánu apod.). Absence esenciálních předmětů pro výuku sociální práce ve vyváženém studijním programu sociální fakulty byla nahrazena výukou ideologických předmětů, jejichž počet vyučovaných hodin byl několikanásobně vyšší než zbylé předměty. Komunistická propaganda a její ideologické nauky silně pronikly i do studia sociální práce. Posluchačky musely navštěvovat povinné přednášky z dějin dělnického hnutí, přednášky z teorie marxismu-leninismu, semináře základů hospodářského plánování, přednášky zabývající se mzdovou a kádrovou politikou či přednášky na téma *Odborové hnutí a zájmové organizace*.

Výuka sociální práce, stejně jako její výkon, byla plně zlikvidována novým režimem v důsledku komunistické hegemonizace. Odůvodnění pro své činy nacházela KSČ v tvrzení, že v novém

⁸⁸ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, Seznamy povinných přednášek, semináře a pro semináře (1949-50), *Návrh výnosu, jímž se mění a doplňují dosavadní studijní a zkušební předpisy pro reformované ročníky/I. a II./ve studijním roce 1949/50*.

⁸⁹ DEVÁTÁ, Markéta: „Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty.“ Pp. 52–63 in *Východočeské listy historické* 27. FF Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2010, s. 10.

socialistickém uspořádání nebudou existovat chudí lidé a hospodářská politika bude adekvátně svými nástroji zajišťovat sociální jistoty obyvatelstva⁹⁰. Zaměření sociální fakulty původní VŠPS se rozešlo s potřebami nového režimu, a tak odešla s posledními studenty z akademického roku 1951/1952 i naděje na tolik potřebnou profesionálně vedenou sociální práci.

4. Studentská praxe při studiu sociální práce na VŠPS

První odborné praxe studentek sociální práce na našem území můžeme najít v období první republiky, jakožto období neodmyslitelně spjaté se zrodem této profese. S prvními školami, které nabízely sociální vzdělání, se objevoval praktický výcvik jako nezbytná a potřebná součást studia. První praktické výcviky do svých školních plánů zavedla Vyšší škola sociální péče v Praze již ve školním roce 1918/1919. Studentky tak prošly během svého studia exkurzemi v ústavech a v zařízeních sociální a zdravotní péče nebo například povinnou praxí v oboru péče o mládež a v oboru dle vlastního zájmu⁹¹. Požadavku na začlenění povinné praxe jako součást řádného studia vyhovělo až ministerstvo školství a osvěty roku 1939, kdy schválilo základní osnovu pro veřejné dvouleté školy pro vzdělávání sociálních pracovníků. Tato osnova pak sloužila jako základ pro realizaci reformy středoškolského vzdělávání v oboru sociální práce. Kodymová doplňuje: *„Odborná praxe na středoškolské úrovni se skládala ze základního praktického výcviku v prvním ročníku (...) a nesouvislé praxe spolu s praxí souvislou (...). Účelem praktického výcviku bylo seznámení se s nejdůležitějšími zařízeními sociálně zdravotní péče a výcvik žákyň v pracovních metodách sociálně zdravotních ústavů a organizací, v praktické péči o kojence, v první pomoci a ošetřovatelství.“*⁹²

S probíhajícím rozvojem sociální práce a její profesionalizací bylo zapotřebí ve 30. letech zbudovat taková pracoviště, která by prakticky připravovala budoucí sociální pracovníce na výkon v praxi a zároveň adekvátně sloužila jako výzkumná stanoviště, kde by se mohla ověřovat

⁹⁰ Tamtéž, s. 9.

⁹¹ Fórum sociální práce: Historický náhled na odborné praxe při studiu sociální práce na území ČR (Kodymová Pavla). Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017(2), s. 40.

⁹² Tamtéž, s. 41.

teorie v praxi.⁹³ První takový počin připisuje Kodymová Masarykové státní škole zdravotní a sociální péče, kde byly založeny tzv. *sociální kliniky* po vzoru zdravotních klinik lékařských fakult. S novým úkolem výzkumné činnosti na sociálních klinikách vznikla i naléhavá potřeba celkové koordinace a vedení těchto klinik. Dobrovolné sociální pracovnice, které na těchto klinikách působily, již nezvládaly kapacitně tento úkol splňovat. A tak se Dr. Marie Krakešová, prozatím jako suplující profesorka nově ustanoveného pedagogického sboru sociální fakulty VŠPS, zasazuje o zbudování těchto klinik při vysoké škole jako moderních prakticko-výzkumných pracovišť své doby.

4.1. Praktický výcvik studentů v závodní sociální péči

Přerod od studentů po plně kvalifikované sociální pracovníky měl zajistit (krom teoretických znalostí získaných studiem) i praktický výcvik, kde by se studentky učily aplikovat získané vědomosti a trénovat je. Výcvik se skládal jak z hlavní povinné praxe na sociálních klinikách, tak z dílčích praxí v rámci určitých předmětů. Příkladem je předmět *Sociální péče v závodech*, jehož součástí byla povinná diskuze posluchačů v rozsahu 1-2 hod týdně, a to v přiděleném závodním podniku. Vedením přednášek a diskuzí byla pověřena Dr. Marie Purkyňová, která rovněž obstarávala jejich hladký průběh a veškerou organizaci spojenou s konáním těchto závodních praxí. Některé závody totiž podléhaly zvláštnímu opatření o obraně státu a vstup studentů do závodů byl vázán na základě výslovného souhlasu ministerstva národní obrany s patřičným “průkazem ke vstupu do průmyslových závodů”⁹⁴.

Studentky měly možnost v rámci nově budované závodní péče absolvovat praxi v průmyslových podnicích. V rámci výuky ve třetím a čtvrtém semestru sociální akademie bylo třeba zajistit praxi více než 67 posluchačům. Děkanství sociální fakulty se podařilo nasmlouvat přes 20 průmyslových závodů, a studenti tak byli vysíláni ve své době do věhlasných podniků, mezi nimiž byly například podniky jako Českomoravská Kolben a Daněk, Československá filmová

⁹³ Tamtéž, s. 43.

⁹⁴ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, Praxe posluchačů (1948), *Osobní korespondence Marie Purkyňové ze dne 17. 11. 1947.*

společnost Barrandov, Letecké závody na Praze 9, Radlická mlékárna, Středočeské cementárny a elektrárny, Škodovy závody, Tatra, Tesla-Always či do Zbrojovky při ústředí na Praze 14⁹⁵.

Z dochovaných archivních pramenů, přesněji osobní korespondence Purkyňové, se dozvídáme o další možnosti absolvování praxe v rámci závodní sociální péče, a to ve výzkumu sociologického oddělení Ústavu lidské práce, kde vedoucí oddělení byla sama Purkyňová. Svou letní srpnovou praxi roku 1947 si zde splnilo pět posluchačů sociální fakulty VŠPS. Součástí praxe bylo konání šetření o současném stavu závodní sociální péče v jednotlivých hospodářských sektorech⁹⁶.

Praxe studentek v průmyslových podnicích odrážela snahu o vybudování nového, moderního typu *závodní sociální péče*, která v dobovém kontextu souvisí s obnovou zničeného československého průmyslu v důsledku první a druhé světové války⁹⁷. Praktický výcvik a diskuze v průmyslových podnicích měli připravovat posluchačky na výkon profese v rámci nového poslání odborového hnutí a závodní péče, jehož základem se staly sociální problémy dělnického lidu⁹⁸. Kodymová upřesňuje: *V každém podniku o počtu 1000-1500 pracujících měl by v budoucnu působit vysokoškolsky vzdělaný sociální pracovník, který by sledoval poměry v závodě (...). Každý ředitel továrny a hlavně jeho sociální náměstkové by si měli uvědomit, že bez vyškolených sociálních pracovníků nelze při pozdějším období provádění dvouletého plánu zvyšovat výrobu, že sociální pracovník ve výrobě se musí stát nejlepším pomocníkem vedení závodu. Sociální pracovník (...) má organisovat v závodě sociálně-zdravotní službu, která, jak bychom z bližších údajů viděli, je u nás ještě velmi zanedbána, měl by se zabývat i soukromými, rodinnými poměry dělníků i úředníků, (...) měl by organisovat a umožňovat osazenstvu sebevzdělání, dosažení vyšších kvalifikací atd. (...) Tím bychom dosáhli, že mnohem rychleji by se stala práce radostným projevem solidarity, chuti k životu i činnosti.*⁹⁹

⁹⁵ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, Praxe posluchačů (1948), *Povolení ke vstupu do průmyslových závodů ze dne 25. 11. 1947.*

⁹⁶ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, Praxe posluchačů (1948), *Osobní korespondence Marie Purkyňové ze dne 2. 6. 1947*

⁹⁷ KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 114.

⁹⁸ Tamtéž, 115.

⁹⁹ Pažoutová, B. 2. *zpráva výborů kulturního, právního, rozpočtového a soc. politického*, Výroční zprávy OSP, 1930-1947 cit. In: KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 114-115

4.2. Sociální kliniky Dr. Marie Krakešové a jejich význam

Výchova posluchačů musí vésti k odborné odpovědnosti. Bez odpovědnosti a bez důkladné praxe nebylo by možno absolventy školy použít na místech, pro která mají být připravováni. Naopak budou-li posluchači dobře připraveni, získají ve veřejnosti důvěru a vzbudí tak důvěru k vysoké škole.

- Marie Krakešová, Příručka pro posluchače sociální fakulty VŠPS.

Autorkou konceptu sociálních klinik a jejich následnou ředitelkou se stala Dr. Marie Krakešová. První sociální kliniky vznikaly již při Masarykově státní škole zdravotní a sociální péče, přičemž první instruktorky byly jmenovány bezprostředně po skončení druhé světové války. Zřízení sociálních klinik, které by sloužily jako bezpečné pracoviště, na kterých by se cvičily posluchačky VŠPS v metodách sociální práce, resp. případové sociální práci, a které by současně fungovaly jako výzkumná stanoviště pod vysokou školou, se jevilo jako další logický krok v budování vysokoškolského vzdělávání budoucích sociálních pracovníků. Potřebu existence a fungování sociálních klinik při vysokoškolském studiu sociální práce pregnantně přirovnávala Marie Krakešová k nezbytné existenci lékařských klinik při studiu medicíny či k laboratorům a výzkumným ústavům při vysokých školách technických¹⁰⁰. O fungování sociálních klinik se dozvídáme z napsané příručky pro posluchače VŠPS od Marie Krakešové. Díky tomuto dokumentu si je nyní můžeme detailněji popsat.

Jedním z úkolů sociálních klinik tedy bylo naučit posluchače jak vracet tzv. *sociálně vykořelené lidi* zpět do "normálních" kolejí. Kliniky a příslušný teoretický obor, o který se opíraly, se specializovaly na aplikaci odborných poznatků. Tento obor důkladně čerpal z poznatků moderní psychologie, psychiatrie, sociologie, medicíny a legislativy včetně sociální administrativy.

¹⁰⁰ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, karton č. 12, Sociální kliniky (1946-48), *Příručka pro posluchače VŠPS (Marie Krakešová)*.

Dle Krakešové bylo třeba: „budovat jednak teorii (která byla syntézou jednotlivých poznatků), jednak metody sociální terapie (jakým způsobem pomáhat postiženým lidem).(...) Teorie sociálního vykojení a metody sociální terapie, používané na sociálních klinikách VŠPS, jsou výsledkem mnohaleté výzkumné práce jak na sociálních klinikách tak předtím na Masarykově škole zdravotní a sociální péče. Bylo třeba je vybudovat samostatně, ježto genese sociálně vykojených klientů se liší v různých zemích, jsou závislá na mnoha různých faktorech (...). Teorie sociální terapie a její metody pak musí odpovídati druhu sociálního vykojení v té které zemi.“¹⁰¹ Sociální práci pak vnímala jako individuálně zaměřenou práci s lidovou povahou a kolektivním cílem, jejímž cílem bylo navracet klienty, kteří ohrožovali společnost, zpět do společnosti jako její právoplatné členy¹⁰². Sociální kliniky se tak díky ní staly ve své době nejvyššími možnými praktickými a odbornými institucemi pro případovou práci, která byla hlavním oborem činnosti většiny sociálních institucí. Po stránce organizační se sociální kliniky včleňovaly do skutečných středisek soc. péče, ve kterých mohli absolventi sociální fakulty po ukončení studií vykonávat své povolání. Tyto střediska, jejichž přesný seznam nalezneme v tabulce č. 5, se členily dle oboru případové práce. Mezi obory nalezneme především péči o mládež, která pracovala jak s dětmi, tak především s jejich rodinami. Pro dospívající mládež *provinilou a mravně narušenou* byla zřízena speciální klinika na sociálním oddělení Ředitelství národní bezpečnosti. Dalším významným oborem byla sociálně zdravotní práce (především v protituberkulózních poradnách). Sociální klinika při tehdejší Ústřední sociální úřadu hl. m. Prahy oproti jiným oborům zapracovávala budoucí sociální pracovnice v péči o seniory, *lidi netečné nebo neschopné práce* či o *sociálně vykojené neurotiky*.

Tabulka č. 5: Seznam organizací, při kterých byly zřízeny soc. kliniky a jména pověřených instruktorek¹⁰³

Seznam sociálních klinik (SK)	Sociální instruktorky
SK při péči o mládež na Praze VIII. (Královská 188, Praha VIII)	V. Bednářová
SK při péči o mládež na Praze IX. (Královská tř., vysočanská radnice)	E. Balínová
SK při péči o mládež na Praze XI. (Husova 72)	L. Vitoušová
SK při péči o mládež na Praze XIII, (Vršovická radnice)	K. Bumbalová

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Vlastní tabulka autorky bakalářské práce sestavená na základě dat z osobní korespondence - AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, karton č. 12, Soc. oddělení Brno (1946-48), *Osobní korespondence Marie Krakešové ze dne 5. 12. 1947.*

120)	
SK při péči o mládež na Praze XIV. (Pod Vilami 12)	K. Bumbalová
SK při péči o mládež na Praze XVII. (Klamovka-Myslivna)	M. Hájková
SK při péči o mládež na Praze XVIII. (Bělohorská 197)	L. Hankovcová
SK při péči o mládež na Praze XVIII. (Bělohorská 197)	J. Zajíčková
SK při péči o mládež na Praze XIX (Titova 15)	J. Zajíčková
SK při sociálním oddělení Ředitelství národní bezpečnosti na Praze I. (Bartolomějská 3)	D. Konečná
SK při protituberkulózní poradně na Praze XIII. (Kodaňská 10)	L. Démková

Posluchači se na sociálních klinikách měli zprvu seznámit s jednotlivými přidělenými případy, které Krakešová ve své příručce zjednodušeně dělí na případy jednoduché technické, složité technické a složité výchovné. Pověřené sociální instruktorky věrně instruovaly své studentky o konkrétních problémech jedince. Poté mohly posluchačky vykonávat samostatně návštěvy v rodinách, u klienta apod. Jejich úkolem bylo stanovení sociální diagnózy a relevantního plánu pomoci na základě “sociálního vyšetření“, skrze které si posluchačka získávala a ověřovala potřebné informace o klientovi. K objasnění geneze tzv. *sociálního vykojení* musely posluchačky vypracovat psychogenetický rozbor, který byl nedílnou součástí předběžné sociální diagnózy. Tyto získané poznatky pak měly využít v tzv. *diagnosticko-terapeutické úvaze* s dlouhodobým výchovným plánem. Veškeré návštěvy a provedené úkony musely studentky náležitě zapisovat do záznamů. V praxi pak posluchačky spolupracovaly se všemi složkami sociálně zdravotní péče, jako například s národními výbory, soudy, policií, čsl. Ústavem práce, dětskými domovy, učňovskými domovy, vychovatelnami, ministerstvem soc. péče, státním úřadem pro válečné poškozence, čsl. červeným křížem, charitou, všemi církevními sociálními odbory a s řadou dalších institucí¹⁰⁴.

4.3. Sociální instruktorky

S nově vznikajícími sociálními klinikami rostla před obdobím letních prázdnin roku 1946 potřeba zajištění adekvátního počtu pracovníků, které by byly pověřené vedením jednotlivých klinik. V červnu proto sociální fakulta vypsala veřejný konkurz na základě vyhlášky, podle které měly

¹⁰⁴ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, karton č. 12, Sociální kliniky (1946-48), *Příručka pro posluchače VŠPS (Marie Krakešová)*.

být obsazené pozice. Nároky na budoucí sociální instruktorky byly nemalé. Přednostně byly vybírány absolventky z Masarykovy školy zdravotní a sociální péče nebo ze škol přinejmenším stejné úrovně se znalostí cizího jazyka: „*Za nejzpůsobilejší síly k vedení sociálních klinik považují se uchazečky, které absolvovaly letošní druhý ročník Masarykovy státní školy zdravotní a sociální péče v Praze XII., jež mají kromě diplomové zkoušky zvláštní školení nutné pro funkci budoucích instruktorek. Během tohoto školního roku byly posluchačky cvičeny v teorii i praxi případové práce způsobem, který zaručuje jejich schopnost k snadnému přizpůsobení se vyučovací situaci a pochopení úkolů instruktorské práce.*“¹⁰⁵

Vyjma křestního listu, maturitního vysvědčení či obdobných dokumentů byly uchazečky povinny doložit i potvrzení o národní spolehlivosti. Děkanství obdrželo celkem 33 formálních žádostí, které postoupily Ministerstvu péče s žádostí o konečný výběr vhodných kandidátek. Na červencové schůzi profesorského sboru sociální fakulty členové rozhodli o přijetí deseti instruktorek pro pražské sociální kliniky a tří instruktorek pro Sociální oddělení v Brně při VŠPS. Nové sociální instruktorky tak byly jmenovány na základě jmenovacích dekretů VŠPS a přidělovány na jednotlivé kliniky jako asistující výpomocné síly.

Hlavní úlohou sociálních instruktorek bylo vedení praktického výcviku na sociálních klinikách, které přejímaly případy od sociálně zdravotní instituce, pod kterou byly konkrétní kliniky zbudovány. Funkce zahrnovala zodpovědnost nejen za výcvik skupiny posluchačů, nýbrž i za vedení a dozor nad velkým počtem případů (při 20 posluchačkách nejméně 60 případů)¹⁰⁶. Sociální instruktorky spolu se svými studentkami pečlivě rozlišovaly jednotlivé druhy případů, které se dělily na:

- a) Jednoduché technické případy, kde stačila v rámci jejich rekonstrukce jednoduchá vnější technická pomoc. Pod pojmem *vnější technická pomoc* se skrývaly jednotlivé úkony sociálních pracovníků potřebné pro řešení či alespoň zlepšení situace klienta, jako např. obstarávání dokladů, opatření vhodného pracovního místa, obstarávání vhodného

¹⁰⁵ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, karton č. 12, Sociální kliniky (1946-48), *Osobní korespondence Dr. Krakeše ze dne 3. 7. 1946.*

¹⁰⁶ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, karton č. 12, Sociální kliniky (1946-48), *Příručka pro posluchače VŠPS (Marie Krakešová).*

ošacení, pomoc při uplatňování dávek, umístění do pěstounské péče nebo přímé zprostředkování adopce dítěte do rodiny¹⁰⁷.

- b) Složité technické případy, které byly tvořeny vysokým počtem technických zákroků obtížného rázu.
- c) Výchovné případy, jež vyžadovaly ke své rekonstrukci *psychologickou převýchovu klienta*. V těchto případech se studentky, potažmo sociální instruktorky, dostávaly do situací, ve kterých např. pomáhaly rodičům zlepšovat jejich schopnost starat se o své děti nejen po stránce fyzické, ale i výchovné; pomáhaly zlepšovat kázeň a vztah k učení u dětí; učily *nedbalé či neuvědomělé rodiče* využívat možnosti konzultací v poradnách; rovněž pomáhaly s ncvikem sociálních dovedností, jako byly domácí práce a udržování čistoty a pořádku; pomáhaly motivovat nezaměstnané občany a hledaly jim vhodnou práci a v neposlední řadě se snažily poskytovat komplexní péči, do které zahrnovaly klientovu rodinu a jeho nejbližšího okolí.

Případovou práci poté bylo možné vztáhnout na cílové skupiny, které v té době rozlišovaly na: *nesnášející se rodiče a rozvrácené rodiny; mladistvé, provinilce a prostitutky; svobodné matky (které střídají své druhy nebo ty, které mají více dětí s různými otci); alkoholiky a lehkomyšlné nemanželské otce (které střídají milenky a neplatí alimenty); tuláky a nezaměstnané; tuberkulózní pacienty (kteří jsou neteční k léčení a ohrožují tak své okolí, na invalidy a osoby tělesně vadné (které pro svou vadu propadají pocitu méněcennosti a stávají se tak invalidy duševními) a na duševně nemocné¹⁰⁸. Za jeden akademický rok (1946/47) sociální kliniky úspěšně vyřešily celkem 196 různých případů, v jejichž rámci vykázaly úctyhodné číslo – 3 370 intervencí¹⁰⁹.*

4.4. Zrušení sociálních klinik jako následek nově reformovaného studia

¹⁰⁷ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, karton č. 12, Sociální kliniky (1946-48), *Tabulka č. 2 - Pracovní výsledky za rok 1946/1947 na sociálních klinikách VŠPS*.

¹⁰⁸ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, karton č. 12, Sociální kliniky (1946-48), *Příručka pro posluchače VŠPS (Marie Krakešová)*.

¹⁰⁹ Tamtéž.

Po květnových volbách roku 1948, kdy se podařilo komunistům úspěšně dovršit své úsilí a nastolit tak svou absolutní moc, se na sociální fakultě reformovala školní výuka od základů. Koncept sociálního vzdělávání začal být v druhé půlce roku 1948 pomalu, ale jistě zpochybňován a násilně vytlačován se vzdělávací soustavy. Jak píše Kodymová, na přelomu 40. a 50. let se objevoval mýtus (hojně podporovaný komunistickou propagandou), který tvrdil, že: „*nastolením beztřídní společnosti vymizí postupně sociální problémy i s důsledky všeho druhu a s nimi postupně zanikne i potřeba a smysl profese sociální práce.*“¹¹⁰ Snahy Marie Krakešové o zachování sociálních klinik, coby vzorných středisek praktického výcviku, nebyly na ministerstvu vyslyšeny ani poté, co rozporovala návrh reorganizace klinik, ze kterého explicitně vyplývala snaha o jejich redukci a založení pouze dvou hlavních sociálních klinik, jež by byly součástí výzkumných ústavů sociální fakulty VŠPS¹¹¹.

Není divu, že tato žádost nebyla akceptována, neboť vedení nově vzniklé Vysoké školy politické a hospodářské s existencí sociálních klinik již nepočítalo. Sociální fakulta Vysoké školy politické a sociální, stejně tak Vysoká škola sociální v Brně, byly bezvýhradně zrušeny. Přeživší posluchačky sociální fakulty prošly od akademického roku 1949/50 značně modifikovanou verzí původního vzdělávacího konceptu pro budoucí sociální pracovnice. Desítky let usilovné práce o rozvoj sociální práce a její důstojné nahlížení ve veřejném životě i ve spolupráci s odborníky a snaha o vybudování kvalitní vzdělávací soustavy byly zrušeny a soustavně potlačovány téměř celé následující půlstoletí.

¹¹⁰ *Fórum sociální práce: Historický náhled na odborné praxe při studiu sociální práce na území ČR (Kodymová Pavla)*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017(2), s. 44-45.

¹¹¹ AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn.f. 1381, karton č. 12, Sociální kliniky (1946-48), *Osobní korespondence Purkyňové ze dne 28. 5. 1948.*

5. Závěr

Počátky profesionalizace sociální práce na našem území jsou úzce spjaty s aktivní snahou profesních spolků (jako byl například Svaz spolků sociálních pracovníků nebo Organizace sociálních pracovníků), jejichž cílevědomé a pracovitě členky se zasadily o její rozvoj. Samotná profese české sociální práce si ve své cestě za uznáním prošla v minulém století strnitou cestou, kdy byl její rozvoj několikrát násilně přerušován dějinnými událostmi. Poprvé byl její vývoj do velké míry narušen druhou světovou válkou, a tak byla profese sociální práce nucena přiléhavě reagovat na nové potřeby vyplývající z válečných konfliktů. Bezprostředně po skončení války bylo zapotřebí vytvořit vhodnou koncepci vysokoškolského sociálního vzdělávání budoucích plně kvalifikovaných sociálních pracovníků, které by se zhostily nově vzniklých problémů a řešily případy *sociálně vykořeněných lidí* s cílem navrátit je díky jejich úspěšné sociální terapii, zpět do společnosti. Tento cíl si kladla nově vzniklá Sociální fakulta při Vysoké škole politické a sociální v Praze. Během svého krátkého působení vytvořila vzdělávací koncept, který byl založený na dvouletých cyklech. Tzv. první dvouletí se skládalo ze sociální akademie (kde se mohly připravovat posluchačky na výkon své profese) a dvouletí druhého, vysokoškolského, které mělo vychovávat budoucí sociální pracovníce na vedoucí pozice.

V průběhu let se díky pomoci ze strany Masarykovy státní školy zdravotní a sociální péče podařilo vytvořit novou akademickou větev – sociálně zdravotní, která měla školit sociální pracovníce pro praxi v sociálně zdravotnických zařízeních. V důsledku únorového převratu roku 1948, kdy se dostala k moci komunistická strana, však musela tato vzdělávací koncepce sociální fakulty projít (na základě „očisty“ nejen akademické půdy) povinnou reformou, která by vyhověla novým požadavkům establishmentu. Nové reformované studium zasáhlo nejvýrazněji studijní plány, kdy vyučované předměty z původního vyváženého studijního plánu byly do velké míry nahrazeny ideologií poplatnými předměty (marxismus-leninismus, dějiny čsl. dělnického hnutí aj.).

Na podzim roku 1949 byl oznámen výnosem Ministerstva školství vznik Vysoké školy politických a hospodářských věd. Tímto aktem byla definitivně zrušena sociální fakulta, která už nemohla pokračovat ve vysokoškolské průpravě sociálních pracovníků. Podle mého názoru byl velikým přínosem vznik tzv. *sociálních klinik*, které se díky snaze a péči Dr. Marie Krakešové.

Kliniky se i přes své krátké působení staly vysoce ceněnými, výzkumnými pracovišti, jež trénovaly studentky v dovednostech případové práce a zároveň se věnovaly potřebnému výzkumu sociální práce. Při studiu archivních materiálů týkajících se sociálních jsem došla k závěru, že významným úspěchem těchto klinik bylo vytvoření metodologie při práci s klientem. Dr. Marie Krakešová tak položila základy moderního pojetí sociální práce – dnešního individuálního plánování a odborně vedené supervize.

6. Seznam zdrojů

Archivní prameny (Archiv HL. města Prahy):

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, *BRNO – profesori (1947)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, karton č. 14, *Masarykova st. škola (1946/47)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, *Memoranda, rezoluce (1946)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, *MŠO – studijní (1946/47)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, *Praxe posluchačů (1948)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, karton č. 14, *Seznamy povinných přednášek (1949/50)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, karton č. 14, *Sociální instruktorky (1946/48)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, karton č. 12, *Sociální kliniky (1946/48)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, karton č. 12, *Sociální oddělení Brno (1946/48)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, karton č. 12, *Fakulta sociální – soc. odd. v Brně (1946)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, karton č. 14, *Sociální pracovníci (1946/47)*

AHMP, f. Vysoká škola politická a sociální v Praze, zn. fondu 1381, karton č. 134, *Spolek posluchačů fakulty sociální*

Literatura:

DEVÁTÁ, Markéta. *Kulturně-vědní politika KSČ a ideologizace společenských oborů v letech 1945–1960*. Praha, 2011. Dizertační práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

DEVÁTÁ, Markéta: „Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty.“ Pp. 52–63 in *Východočeské listy historické* 27. FF Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2010.

Fórum sociální práce: Historický náhled na odborné praxe při studiu sociální práce na území ČR (Kodymová Pavla). Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017(2). ISSN 2336-6664.

KNOTKOVÁ, Veronika. Vysoká škola politická a sociální v Praze 1945-1949. In: *Pražský sborník historický XLIII*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, Scriptorium, 2015.

KODYMOVÁ, Pavla. Historie české sociální práce v letech 1918-1948. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, ISBN 978-80-246-2256-9.

MATOUŠEK A KOL., Oldřich. Základy sociální práce. *Základy sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, ISBN 978-80-262-0211-0.

NEŠPOR, Zdeněk: „Studium a studenti sociologie v Československu před nástupem komunistického režimu.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 48, 2012, 4: 669–696.

PÁVOVÁ, Jana. *Václav Kopecký - komunistický politik, ideolog, propagátor a věrný obdivovatel SSSR*. Praha, 2008. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

URBÁŠEK, Pavel a Pulec JIŘÍ. Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945-1969*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, ISBN 978-80-244-2979-3.

Internetové zdroje:

Archiv ČT 24: Kolektivní zábava - škola v cirkuse (1946) [online]. [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288585-archiv-ct24/214411058210005/video/306068>

Druhá světová válka: Bitva o Berlín, Pražské povstání a poslední boje v českých zemích. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Druh%C3%A1_sv%C4%9Btov%C3%A1_v%C3%A1lka#Konec_v%C3%A1lky_v_Evrop%C4%9B

Košický vládní program. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%A1ick%C3%BD_vl%C3%A1dn%C3%AD_program

Národní fronta Čechů a Slováků. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_fronta_%C4%8Cech%C5%AF_a_Slov%C3%A1k%C5%AF

Třetí Československá republika: Krize. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/T%C5%99et%C3%AD_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_republik%C3%A1

Totalita: Akční výbory Národní fronty [online]. [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/akcni.php>